

MATEJ KRAJNC

Skapinove zvijače

© M. Krajnc, 2015

CIP - Kataložni zapis o publikaciji
Narodna in univerzitetna knjižnica, Ljubljana

821.163.6-32

KRAJNC, Matej, 14.11.1975-

Skapinove zvijače : povest / Matej Krajnc. - 1. natis. -
Ljubljana : samozal. SZ Čeljust, 2015

ISBN 978-961-283-480-7

282221312

*Mestno okolje, 20***

Včeraj je pozvonil telefon, bili so iz mestnega gledališča. Zanimalo jih je, če bi igral Apolona v Friderjevi adaptaciji Apolona v Cezarjevi omaki. Tekst sem poznal, igral sem ga že pred leti, vendar samo stransko vlogo rezalca belušev za omako. Priložnosti, kot se mi je ponudila tokrat, pa ne nameravam izpustiti.

Starejši redko dobimo kakšno pametno vlogo. Lani sem igral Piromana Jerneja, adaptacijo Požanelovih Bratov Piromanovih, a v tej predstavi, če je morda še niste videli, ima glavno vlogo družinski odvetnik, ne Jernej. Na odru sem povedal pet besed, ki jih ne bom ponavljal, uporabite domišljijo. Tone Artó, ljubljencek sedanjega direktorja, je seveda dobil vlogo – samo pol leta mlajši je od mene. Njegov ded je, poznata se že od otroštva. Tako je lahko zasedati, sam prav dobro vem, sem izkusil.

Težko je najti dobre tekste, kaj šele dobrega igralca nad devetdeset! A gledališča nas iščejo, dovolj imajo popolnih mladih kurcev, ki se osladno zvirajo na odru! Kdaj ste bili zadnjič na predstavi, v kateri bi nekdo ontološko utemeljeno pljuval kri v robec? Ste videli Kateter, nakar še cevke s popustom? Ste gledali Infuziat po prvem ovinku?

Predlagali so mi, naj napišem spomine. Ponudili so mi nekaj denarja. Naj bo! Za to bodo sami odgovarjali,

nikakršnih posledic ne bom nosil. Opsoval jih bom, če mi bo tako narekovala roka! Če se mi bo zdelo, bom nehal sredi vsega, jim že pokažem! Rojen sem bil leta 1904. V rojstni knjigi je sicer zapisano 1900, a župnik je rekel, da si je leto izmislil – zdela se mu je lepša številka, bližja bogu. Mama pa mi je povedala, da to ni res, ker bi bila tako ona stara komaj štiri leta. Osem, to je nekaj drugega. Povedali so ji, da jo je oplodila regratova lučka. Pozneje sem izvedel, da me je rodila šele pri osemnajstih, skoraj devetnajstih. V vasi so ji že pravili stara devica. Živelimo sicer v mestu, ne v vasi. Ne oče ne mama nista imela ničesar opraviti z vasjo. Predmestje, to ja. Vas, to ne. Nobene vasi. Mama je bila mojškra, rojena v tako družino. Obrtniško. Meščansko. Oče je bil prižigalec luči. Lamplighter. Pozneje je delal kot mestni konjušar in nato, ko se je upokojil, kot šofer. Po upokojitvi je kot šofer delal še petdeset let, vozil je po vsej Evropi, tudi tihotapil. Ustrelili so ga na bolgarski meji in to leta 1994. Prepoznali smo ga po cesarjevem zlatem zobu, ki ga je imel vdelanega namesto desnega zgornjega kočnika. Baje je natepaval neko Čehinjo, mlajšo, njen stric mu je sledil do Bolgarije. Potem ga je obstrelil. Potem mu je sledil še do meje, kjer ga je ustrelil in izmaličil. Dobili so ga, a se je prej obesil. Dvajset let je bil star, ko sta se lotila in me povzročila. Imel sem še dve starejši sestri in zanju je bilo to dovolj. Trije otroci – dopolnjeno je!

Mama je pisala dnevnik. Vedno je zatrjevala, da je dolžnost vsakega odraslega človeka troje: da kadi, si

pušča brado in piše dnevnik. Sama naravno ni bila poraščena, pa je zato jemala hormone. Včasih se jih sploh ni dalo dobiti, pa je nas tri otroke dala nunam v skrb in se prikurbala do Novega sveta. Tam je v glavnem tudi ostala, vmes se je samo enkrat prikazala. Če bi ne bilo njenih številnih zapisov, bi bil glede zgodnjega obdobja zdajle bos. Pisala je s precej napakami, ampak kdor je pismen, naj prvi vrže kamen! Se mi je kar zdelo, kajne? Nikoli ni znala uporabljat podpičja. Nikoli ni postavljala pik, vedno klicaje. Sklanjala je ponavadi narobe, zlasti imena. Njene napake sem povzel, čeprav sem absolviral na fakulteti. Nekaj sem hotel imeti njenega. Že na začetku sem skorajda ostal čisto sam. Sestri je potacal konj, ko sta bili še zelo majhni. Obe. Končali sta pod kopiti, a sta po čudežu preživeli. Konj je bil mlad in drzen, niti upočasnil ni, kočijaž pa tudi ni imel časa – kaj pa sta dva človeka v primerjavi s stvarstvom, dve še skorajda negodni duši v primerjavi s Sherlockom Holmesom, po katerega je hitel! Nisem se žrl, krotic nisem preveč maral, nune pa so v opomin, kaj bi se lahko zgodilo, uprizorile posebno mašo, nekakšno zadušno molitev, na katero sem šel, čeprav ne bi smel v ženski internat, a so mi dovolili, ker sem bil pač brat. In sem jo pokvaril iz hudobije. Mislim, da sem na tej zadušnici prvič javno masturbiral, sicer zelo kratek čas, ker so me potem ustavili in vrgli v temno izbo, nakar je prišel far in iz moje desne roke izganjal hudiča, a mu ni šlo prav dobro od rok.

Dan, ko smo mi trije otroci prišli k nunam, jaz v dom za fante, onidve za deklince, 25. april 1912, je bil rojstni dan Elvisove mame. Takrat se je rodila, ne da bi kdo od nas sploh vedel za to. A tistega dne, ko smo prišli k nunam, so imele ravno inventuro. Pri njih na obisku je bil tudi Aloisius Bonaventura Rottenbach, človek nizkega čela, ki se je izdajal za pomožnega škofa, bil pa je baje zgolj diakon. "Bonaventura" si je k imenu pridal kar sam. Ta tip naj bi si bil blizu z materjo prednico, ki je bila prepričana, da je skorajda škof, zategadelj pa bližine vreden. Prišel me je pogledat, novo dušo, bogu podložno, ki še ne ve, kaj je prava pot, mati njega pa je kurba, a tega niso rekli na glas. Že koj na začetku sem bil deležen čudnih pogledov, pa tudi sam sem bil skeptičen, že takrat in nikoli pozneje v življenju nisem maral preveč oblečenih in v obličje zamračenih žensk. Star sem bil osem let, raziskoval sem že svoje telo, moji sestri pa sta itak otopeli kmalu po nesreči. Nič bistvenega nista pridodali človeštvu.

Jaz pa sem. Imel sem rad pozornost, že od malih nog. Nune gledališča niso marale, to je bilo grešno, razen seveda nekakšnih njihovih pobožnih iger, ki so jih uprizarjale ob zapovedanih praznikih, a tisto me ni preveč zanimalo. No ja, pogruntal sem, da me bo moralo zanimati, če bom hotel nastopati, pa sem se pogovoril z bogom, ki mi je dejal: jebeš zvrst! Pridobivaj izkušnje! Strinjal sem se in že koj prvo leto v internatu nastopil v predstavi Češčena si, ki jo je menda spisal prav

Rottenbach. Zadevo so uprizorili okrog božiča, ker je govorila o obisku angela, ki je oznanil Mariji, da bo zanosila. Časovno se sicer ni čisto skladalo, a tako so nam rekli. Skoraj devetletnik sem tisti tekst v Svetem pismu prebral križemakražema, sem ter tja, vsako črko posebej, a me je vedno nekaj zmotilo. Jožef naj bi imel tudi razodetje, in je kar verjel, da je Marija iz suhega kurca šla v blaženo stanje. Kar pomiril se je s tem, čudak. Takrat sem ugotovil, da imam žilico za pisanje, na podlagi te pasaže sem napisal kratko igrico Jožefov bes. Nič strašnega ni bilo, prepisal sem dialog med angelom in Marijo in zraven dodal par Jožefovih besed, češ, ko ju dobi na samem in ne verjame, da Marija nima nič z angelom. Oba prebuta, nakar gre spat. Igro sem naivno pokazal materi prednici in baba je vzrojila ko hudič, drla se je nekaj o satanovem ognju in krušni peči, ne vem več točno, kaj je bilo, a nič veselega. Potisnili so me v kapelico molit šest ur na dan, pa mi prepovedali nastop, čeprav smo že vadili. Potem se je ena od sester spomnila, da bi bila morda hujša kazen zame, da bi mi dovolili nastopiti, a da bi namesto mini vloge Marijinega vedra igral Jožefa. Mati prednica naj bi kar zazijala, češ, češ, še deset let ni star, kako naj bo Jožef, odrasel mož? Sploh ni poanta v tem, mati, je vztrajala nuna, poanta je v vzgojnem aspektu. Prepričljivo možati Jožef zdaj ni pomemben, pomembno je, da bo mali igral vlogo, ki jo je tako oblatil. In pisanje mi morajo prepovedat, to naj bo jasno. Do polnoletnosti nobenega papirja v moji bližini, nakar bom itak končal v zubljih.

Ampak nisem ostal do polnoletnosti v tem domu. Vmes je prišla vojna. Mislim, da ji zdaj rečejo prva svetovna, mi smo ji rekli kar vojna. Tudi drugi svetovni smo rekli kar vojna. Če smo že kaj dodali, smo rekli: vojna svetovnih razsežnosti. Ampak nikoli prva, druga, tretja, državljanska, medsebojna, kemična ... Vojná je bilo čisto dovolj. Začela se je leta 14, saj to veste, deset let sem bil star, dovolj, da sem vedel, da se nekaj dogaja. Rottenbacha so ubili kmalu po začetku, kmalu zatem, ko so pokončali tistega prestolonaslednika. Bil bi naj, Rottenbach, prestolonaslednikov bratranec v tretjem kolenu, takrat še nisem vedel, kaj to pomeni, kolena sem jemal dobesedno. Naš dom, internat, je šel cu grunt, nune so odpeljali, saj ne vem, zakaj, verjetno zato, ker so bile povezane z Rottenbachom. Nas otroke so vprašali, če nas zanima vojna kariera, če bi šli v Luftwaffe. Pomagali bi, stenografirali, nekateri malo starejši pa bi morali tam pustiti tudi svoja življenja. To se nam je zdelo eht romantično, pustiti življenje v vojni, pa so nas pobrali in odpeljali. Spotoma nam je postalo jasno, da ne bojo tako zelo prijazni do nas in da ima cesar čudne fiksne ideje. Bil je brkat, to smo vedeli. Verjetno je bil tudi čudak. Pozneje sem o njem izvedel več, nastajale so knjige o vojni, a takrat je bil naš vladar in kaj češ jebat vladarja, to je prišlo štiri leta pozneje. Biti cesarjev vojak je bila resna zadeva, bili smo ponosni, kaj pa smo vedeli o nekakšnih multilateralnih odnosih! O monarhiji tudi bolj malo. A v tistih štirih letih sem se kot smrkavec naučil marsičesa. Jezika dodobra, prepisovati tudi, ko pa sem

ravno dopolnil štirinajst let, so me posedli v letalo, češ, cesarju se slabo piše, a vseeno, ne bo ti škodilo, če boš znal leteti. Ravno ko sem hotel prvič poleteti, je cesar kapituliral. Avstro-Ogrska je šla v franže, mi pa smo skomignili z rameni, vsaj nun smo bili rešeni. Za štiri leta.

V cesarjevi vojski sem imel sicer priložnost tudi za ukvarjanje z gledališčem. Šlo je v glavnem za preproste igre, s katerimi smo zabavali vojsko, a tu pa tam se je našla tudi kaka bolj resna enodejanka, denimo Zum Untenspitz und Oberfeuer, v kateri sem igral otroškega kurjača Mortena Harketta, pa Tschelglova igra Mitzi die arme Prinzessin, ki je bila vse prej kot to, kar nakazuje naslov, v njej sem igral Mitzijinega sina Augusta, ki pred revščino pobegne v klet. Premlad sem še bil, da bi igral kaj bolj zahtevnega. Vojaki česa zahtevnejšega tudi niso prebavljali. A ko je bilo vojske konec, sem, štirinajstletnik, moral spet v internat, tokrat ne nunski, ampak sem nekako prispel do gimnazije, čeprav uradno nisem končal osnovne šole. Otroci vojne, so dejali, in me dali v gimnazijo. Tam mi ni bilo kaj prida všeč, a dramski krožek je bil fantastičen. Lahko sem tudi kaj malega napisal. Šestnajst let sem bil star, ko sem mentorju, ki smo mu pravili Hrabri Ačimović, nesel prvo resno pisanje, kratko igro Gustav prestavi omaro. Čevljar Gustav je moral prestaviti omaro, če je hotel prit do kreme za čevlje, ki mu je pred časom neprevidno zlezla tja. Na koncu se izkaže, da je bil tip kolerik, ki je kremo

tja zagnal v jezi nad ženo; ta je od stresa umrla. Hrabri Ačimović me je, ko je igro prebral, nemudoma prijavil ravnatelju internata in tudi gimnazijskemu ravnatelju. Pri skoraj sedemnajstih sem bil na cesti, ne da bi končal gimnazijo. Hrabri Ačimović je dejal, da igra izkazuje duševno docela motenega človeka. Vključil sem masturbacijo, ki se ji od ranih let nisem odpovedal, skratka, vse skupaj se jim je zdelo čudno. Meni pa ne. Igro sem napisal v dveh kopijah; eno so uničili, drugo sem obdržal in jo skrbno hranil. S sadjem, če mi ga je uspelo dobiti, včasih tudi z juho, a tista je bila redka. Takole na cesti, brez očitnih staršev, brez internata, da bi lahko spal na toplem, sem se odločil, da se grem udinjat h kaki meščanski družini za majordoma, varuško, kaj takega, ali pa, kaj neki – nazaj k vojakom. Tokrat ne k cesarju, pač pa v vojsko stare Jugoslavije, še starejše od one poznejše, takrat se še ni tako imenovala. Najprej sem sicer hotel poskusit z varuško, vojska me je mikala ravno toliko, da bi v njej morda lahko spet kaj igral. Mogoče bi lahko postal tudi pilot. Torej me je mikala dvojno. A zdelo se mi je, da bi še malo počakal, preden oblečem uniformo. Še predobro sem se spomnil dialoga v ravnateljevi pisarni, ko so me izgnali iz gimnazije zaradi igre o Gustavu.

“Ti bi pisal, kaj, dečko?”

“Bi, gospod ravnatelj!”

“Ne samo, da bi pisal, ti tudi *si* pisal!”

“Sem, gospod ravnatelj!”

“Gospod Ačimović mi je pokazal tvoje delo. Pravi, da je res tvoje delo. Je to res tvoje delo, dečko?”

“Ne vem, kaj vam je pokazal, gospod ravnatelj!”

“Nekakšno igro o čevljarju, ki popravlja čevlje in se zraven ... se zraven ubada s ... s ... počne umazanije! Opsuje ženo. Potem spet ... potem spet počne umazanije ob njeni podobi ... Potem ... potem počne še z njo ... z njo ... *Dečko, koliko si star?*”

“Šestnajst let, gospod ravnatelj, skoraj sedemnajst, nisem še sedemnajst!”

“Od kod v tvoji mladi glavi takšne grozovite umazanije? Si živel na cesti? Si bil med potepuhi? Slišal sem, da so ti, še mlademu, umrli starši ...”

“Niso še, oče je šofer, mama je šla ...”

“Kam je šla?”

“Čez lužo!”

“In kaj počne tam?”

“Preden je šla, je rekla, da si gre urejat boljše življenje!”

“Slišal sem tudi, da si služil cesarju! Tako mlad ... Cesarja ni več, dečko! Si od vojakov pobral vse te nepridipravščine?”

“Ne vem, gospod ravnatelj! S telesom sem se ukvarjal že pri nunah, v cerkvi!”

“Pri nunah ... Kdaj si bil pri nunah?”

“Pred vojno, gospod ravnatelj!”

“Ja ja, saj vem, saj je zapisano. Nisi imel lahkega otroštva, dečko! In zdaj tole! Gospod Ačimović pravi, da ti gre igranje dobro od rok, da si talentiran. Talent, dečko, je treba razvijati. V pravo smer, ti ga pa zapravljaš

s pogrošnimi ... s pogrošnim pisarjenjem! Česa takega še nisem bral, niti od starejših ne, kaj šele od tako mladega dečkota! Sramota, dečko, sramota!”

“Saj je samo igra, gospod ravnatelj!”

“*Samo igra*???. Ta ... igra, kakor ji praviš, nakazuje pot tvoje domišljije! Tvoja domišljija je bolna, sprevržena! Moral bi k zdravniku, v kak sanatorij bi te morali dati, a jaz si s tem ne bom mazal rok! Tak, kot si, pa ne moreš več pohadžati naše gimnazije, razumeš, ne moreš!”

“Gospod ravnatelj, pred kako uro so me vrgli iz internata in ...”

“Da ... da ... končal boš na cesti kot pes! To naj ti bo šola za naprej! Za naprej, dečko! Kdor o svinjarijah tuhta, konča na cesti, brez doma in prijateljev, sam! Da ... da ... vrgli te bomo na cesto, upajoč, da te to strezni in iz tvoje glave izbriše bridke umazanije, ki jih zapisuješ na dragocen papir! Uničili, sežgali bomo to tvoje pisanje, dečko! Prste bi ti bilo treba posekati, nohte populiti!”

“Da, gospod ravnatelj!”

“Tudi uniformi bi, tak kot si, bil v sramoto!”

“Da, gospod ravnatelj!”

“Naše gimnazije pa ne boš pohadžal, razumeš?”

“Da, gospod ravnatelj!”

“Tudi kake druge šole ne boš pohadžal, za to bom poskrbel! Napisal bom ustrezna pisma in priložil kopijo te tvoje umazanije!”

“Niste rekli, da jo boste uničili?”

“Uničil, kajpada, da živ krst ne vidi več tega! Saj me bo še mrtvoud! Saj me bo še davica, dečko! Že mi je tesno

pri srcu, ko te gledam, stiska me! Tudi gospoda Ačimovića je stiskalo. Si že kovčke pripravil, dečko?”

“Kovčke?”

“Culo povezal?”

“Nisem še!”

“Stori to čimpreje! V našo šolo pa ne stopi več! Paznik te bo, naš čuvaj! Naročeno mu bo! Izgini, dečko, dokler je moje srce še pred ubojem brezmadežno, nikar me ne sili v ukrepe!”

“Lahko dobim nazaj svojo igro, gospod ravnatelj?”

“Prekleti satan, pankrt begavi, biriča šolskega ti pošljem na grbo, ako ta hip ne izgineš iz moje pisarne! Le naglo, surovež, ako ti je šimbas drag, kajti birič stoji tu za voglom, težko roko ima!”

Tudi ravnatelj internata ni imel lepih besed zame.

“Če bi te obesil na prvo drevo, bi človeštvu uslugo storil!” je siknil, ko mi je pokazal vrata.

Kdo ve, če so res uničili tisti izvod moje igre, ali pa sta se ob njej morda naslajala oba ravnatelja, na skrivaj, ko ni nihče gledal, kdaj ponoči. Če bi mi blef uspel in bi jo dobil nazaj, bi imel dva izvoda, tako imam samo enega v rokopisu. Zadeve nisem nikoli ponovno prepisal. Sem jo pa pozneje pretipkal. Igrali smo jo z eksperimentalnim gledališkim društvom Zodiak, pozneje v šestdesetih in sedemdesetih, ko je tudi pri nas postalo bolj sprejemljivo igrati stvari, ki vključujejo spolnost. Vendar igre ni videlo

veliko ljudi. Krivim sebe, skušal sem igrati kretničarja, ne čevljarja. To seveda ne gre, a nisem se hotel slepo držati zapisanega. Pa tudi sicer zasedba ni bila ne vem kako dobra, z izjemo glavne vloge, čevljarja. Čevljarjevo ženo bi morala igrati ženska. Imeli smo samo eno žensko igralko in ta je igrala kremo, ki jo čevljar zaluča za omaro. To je bila napaka, huda napaka z moje strani, ki sem predstavo tudi režiral. Zodiak je bilo sicer lokalno društvo, povabili so me k sodelovanju. Najprej naj bi pripravili Osmondove Ljubljence petih Parižank, a sem na prvem sestanku diskretno potegnil iz torbe svojo igro. Kar zazijali so, ko so zadevo prebrali, a so sprejeli. Imeli smo vsaj dvesto vaj, vmes sem bil kot igralec polno zaseden drugod, tako da smo vadili vmes. Krojača Rošlina je igral David "Medo" Olhkar, bil je lokalna legenda, igral je večinoma pijance in nasilneže, pa je želel ven iz tipskih vlog. Z Medom sva se sprijateljila, ni bil slab človek, a je kmalu po tem, ko smo končali s predstavo, umrl med pretepom na parkirišču lokalne samopostrežne. Pravil je, da je vedno želel iti na tak način, v akciji. Razumel sem ga, tak človek bi strašno trpel, če bi umiral v postelji. Trije dolgini so ga pobili na tla, ker jih je izzival in zmerjal z imeni, kakšnimi, ne vem, pa mu je pri padcu popokala hrbtenica in mu pogledala skozi čelo. Trojice niso obsodili, bila je samoobramba. So pa Meda posthumno obsodili na trinašdeset let ječe zaradi nespodobnosti na javnem mestu in razkazovanja spolnih organov. Ne vem, kje so našli to zadnjo obtožbo. A njegov duh je še vedno zaprt.

Svojo vlogo v moji igri je fantastično dodelal. Spominjam se še:

“Travarica, pil sem travarico!”

“In ko mi to poveš, moraš metati po sobi kremo za čevlje?”

“Še kaj drugega bom metal, to ni še nič!”

“Metal boš, a ne z mano!”

“Vse boš lepo tiho prenašala, baba! Vem za tvojo afero s krojačem, vem tudi za premogarja! Nimam nič proti, a pridržujem si pravico metanja kreme!”

“Nimaš nič proti?”

“Ne. Krojač je lepo grajen, premogar tudi.”

“Dimnikar!”

“Pa on, ni pomembno! Še sam bi se vam pridružil, a nikoli ničesar ne poveš!”

“Nisem vedela, da bi ...”

“Zdaj veš! Krema pa bo ostala za omaro!”

Kritik lokalnega časopisa, ki je pisal o predstavi, ni verjel, da sem igro napisal pri šestnajstih. Kako naj bi meščanski fant, večino časa obkrožen z nemškim jezikom, pisal take dialoge tik po vojni z Avstro-Ogrsko! Veste, kaj vam povem? Prav ima! Igro sem popolnoma prenapisal tik pred začetkom vaj. Izvirnik je bil napisan v nemščini. Pa je bil res? Ne spominjam se več natančno, ne vem, kje imam spravljenega. Ali pa nočem povedati. Imam skrivnost. Ha, no, vidite! Skrivnost imam, kar skušajte jo razvozlati, nič ne bo! Pustimo jo pri miru za

zdaj. Au, au, kar pri miru jo pustimo! Izkušnja z lokalno igralsko skupino je trajala dovolj dolgo, da sem se odločil, da tega ne bom več počel. Sem imel pa nekakšno zadoščenje, da je igra le bila uprizorjena, da sem se na nek način maščeval ravnatelju in ravnateljju. Maščeval sem se jima sicer že prej, bolj konkretno, a ni še čas za to. Ko sta me vrgla iz obeh ustanov, sem takorekoč z vrečko najnujnejših potrebščin šel skozi mesto in tuhtal, kaj naj. Pisalo se je leto 1921, precej neugodno leto zame, nisem končal pravzaprav nobene šole, načitan sem bil, a vedel sem, da to ni dovolj, da bi se vpisal na katero koli drugo šolo. Ravnatelj je gotovo naredil slabo reklamo zame, za univerzo pa nisem bil, niti denarja nisem imel, na cesti so me vrgli brez vsega, brez žepnine, niti krajcarja, goldinarja, ničesar nisem imel v žepu. Globoko sem vdihnil in potrkal na vrata meščanske hiše, pri kateri sem se ustavil. Potrkal sem še drugič, ker prvič ni nihče odgovoril. Tretjič. V prvem nadstropju je bilo odprto okno, zelo neprevidno od bivajočih, zelo ugodno zame. Nisem bil tat ali vlomilec, nikakor, tudi prilika me ni naredila v ničesar od obojega, a hej, bil sem brez strehe, denarja in hrane. Ozrl sem se naokrog, na ulici ni bilo nikogar, niti žandarjev ne. Na hitro sem ošinil fasado. Šlo bo. Nisem premišljeval, splezal sem do okna in švignil skozenj, da bi me kuga! Soba je bila prostrana, prav taka, kot si predstavljate, če nekdo reče: meščansko stanovanje. Na steni so bile slike: Wyamin, Nourelle, Bedy, Jivelin ... sami odlični slikarji. Takrat seveda nisem imel pojma o njih, a sem prebral podpise.

Slike so mi bile všeč, take so bile, kot jih pričakujete od spodobne meščanske sobe leta 1921. Pozneje sem, že starejši, dobil za darilo Jivelina, ni bila taista slika, Ženska s polno malho noric, ampak druga, nič manj znana, Gospod Penetrat, iz cikla njegovih erotičnih, kontroverznh. Avrelij Minh je precej plačal zanjo, a bila mu je všeč moja vloga v Cincavih damah onomatopejskih. Bil je bogataš, lahko si je privoščil. Iz osebne zbirke mi jo je dal, nemudoma sem jo prodal na črnem trgu in denar naložil. Slika mi je vzbujala nostalgичne občutke, denar pa dobro voljo. Avrelij Minh je bil vrag in pol, s tujim je delal, kot da je njegovo, in ponavadi tudi je bilo njegovo, če ne takoj, pa kmalu. Cincave dame onomatopejske je prišel gledat vsakič, vsako ponovitev, ploskal je, stoje je vzklikal, da bi Berges bil ponosen, če bi doživel to uprizoritev. Igral sem Tonina, skrivnostnega žigola, ki je skrivaj zadovoljeval pet gosposkih dam, a te so odlašale z zadovoljevanjem nazaj. Zato jih Tonin uroči in potem je igre konec. Ne, ni res, potem ga dame prosijo, naj vendar ne bo tako krut, a Tonin jih poroči s štrucami kruha in pobere njihovo imetje. Saj se spomnite tistega slavnega nagovora v prevodu Izidorja Kvasa; s ponosom sem izgovarjal vsako besedo.

In zdaj, ko sem prišel takole daleč v življenju svojem herojskem, prašam vas, imenitne gospodične, ali pač gospe, ki ste zavračale sladkosti bajne, niti ne zavračale, ampak ne marale ponujati nazaj, kako vas greje src vaših mrzla

*peklina, kako vam je v kožah uročenih, jaz pa tule vaš
jebeni ljubimec, stojim in golčim od zadovoljstva, da vas
tako nemočne gledam pred seboj?! Je-li ste mar previsoke,
da bi oholo življenje svoje okončale, se vrgle s padalom na
morsko gladino, zverem morskim v slast, vam v čast? Je-li
ste mar prenizke, da bi z britvijo to storile? Kri kapala bi
od rok, napolnila bi nebo in zemljo, meni piti dala, o, užil
bi vsak tak srk, ob tem bi cepetal in Lexaurine jedel (...)*

V izvorniku je Berges sicer zapisal "le mourferie", a ko sem nekoč, tik pred njegovo prerano smrtjo pri osemnosemdesetih, vprašal Izidorja Kvasa, čemu je to besedo prevedel na tako drugačen način, je zgolj zamahnil z roko, rekoč: "Saj poznaš Bergesa, skoraj neprevedljiv je!" Vedel sem, da je to bila huda prevajalska izkušnja in Kvas jo je odlično opravil, a "le mourferie" mi ni šla iz glave, dokler si je nekega dne nisem razbil. Takoj so mi jo zašili, ni bilo prehudu, a par dni sem bil mutast, z vajami ni bilo nič, pred menoj pa premiera Skalpiranega metodista, ki jo je željno čakalo vse mesto, karte so bile razprodane skoraj mesec dni vnaprej. A takrat, leta 1921, v tisti sobi, kamor sem prilezel, je bila ta premiera še daleč. Sploh se mi ni svitalo, da bom nekoč igral take tekste. Prešinilo pa me je, da bržčas ne bo dobro, če bom predolgo stal in gledal slike. Nisem niti vedel, ali je kdo doma ali ne. Po prstih sem šel čez sobo in opazil, da vrata niso zaprta, pač pa priprta, kot bi jih kdo priprl in šel. Morda zračil. Morda pozabil. Hodnik tudi ni bil slab. Po prstih sem ga

prehodil in opazil, da so pred menoj še ena priprta vrata. Bo kaj pametnega, da bi lahko pobral, čim prej šel od tod in prodal? Lačen sem že bil, ura je bila že visoko. Pa zaslišim za hrbtom: “Kaj pa počneš, pobek? Kam pa, kam?” Sunkovito sem se obrnil in hotel že storiti ... nekaj, morda celo uporabiti silo, bilo mi je vseeno, nisem bil nasilnež ali baraba, a lakot dela čudeže, pa sem ugledal starejšo žensko, visoko, ni bila sključena, zelo urejena v glavo, oblečena v bleščečo se domačo haljo. “Knh!” sem izustil, pomislil: tako, zdaj bo gospa poklicala žandarje, po meni je, nisem še v letih, da bi me dali v zapor, strpali me bojo nazaj k nunam ... A se je nasmehnila:

“Nisi videt kot tatič, pobek! Čemu se plaziš po tujih stanovanjih?”

“Lačen sem, gospa!”

“Lačen si ... Kdo pa sploh si?”

Kdo pa sploh sem, saj res! Kdo pa sem? Sem se o tem že kdaj spraševal? Zguba, ki piše pogrošne igre, ki ga poženejo iz gimnazije, iz internata, ki na domu nima več prostora, kruha služiti pa siroto dali ... A nič takega nisem rekel. Zinil sem samo:

“Anton Skapin, gospa!”

“Anton Skapin ... Skapin ... Od Skapinove, ki ima trgovino?”

“Ne!”

“Aha ... Od one, ki prižiga sveče v cerkvi?”

“Ne!”

“Potem pa ne vem ... Pri oni, ki ima trgovino, menda ne bi stradal ... Mojbog, mojbog! Mojbog, mojbog!”

“Nikogar nimam, pravijo, a ne vejo zagotovo ...” sem zinil, ne da bi me kdo kaj vprašal, in obenem zamolčal, da imam očeta in tudi mamo. Sesedel sem se na tla pri vratih.

“Skapinova sirota, eden tistih ...” je zamrmrala gospa. “No, bi kaj pojedel, Skapinova sirota?”

Pokimal sem, še vedno seseden.

“No, pridi! Vazo pa le pusti, kjer je!”

Vaze nisem niti videl. Šel sem za gospo v kuhinjo, sedel, skuhala mi je čaj in meščansko klobaso, lomil sem od njenega kruha in tiho gledal predse. Tako dobre klobase še nisem jedel. Okušal sem njeno meščansko strukturo, vse v tistem okusu je bilo nobl. Ni bilo dvoma, to je bila klobasa najboljše sorte, ne kot tiste pomije, ki smo jih dobivali v internatu, nekakšna čreva, namočena v kalno čobodro. Nič takega – kar sem tisti hip mlel med zobmi, je bilo iz višjega družbenega razreda, tudi vzgojeno, rejeno in klano zanj. Gospa me je ves čas opazovala z nekakšno čudno naklonjenostjo. Lahko bi poklicala žandarje, pa jih ni. Lahko bi jo fizično napadel, pa je nisem ...

“Se telesno že kaj udejestvuješ, pobek?” se je naenkrat oglasila.

“Hmmmahummmhaaaa!” sem odgovarjal s polnimi usti in sprožil salve smeha pri gospe. “No, le pojej do konca,” je krohotoma dejala in nisem si dal dvakrat reči. Tudi peciva se nisem branil, jedel sem ga prvič v življenju. Za pecivo še slišal nisem.

“Pobek,” je, ko sem se najedel, spregovorila gospa, “iščeš delo?”

“Iščem denar,” sem rekel, “da bi si lahko kupil hrano in streho nad glavo!”

“Se telesno že kaj udejestvuješ, pobek?”

“V gimnaziji smo telovadili, večkrat sem t...”

“Ti pa si pravi!” se je spet zakrohotala gospa. Nato je razvezala vozec na halji, ki jo je nosila. “Si že kdaj videl kaj takega?”

Zazijal sem. Torej to res obstaja! Postarano žensko telo! Očitno sem to izgovoril na glas, kajti gospa je kar prebledela.

“Tako torej!” je zamrmrala.

“Oprostite, gospa,” sem rekel. “Nisem vas hotel užaliti, ampak res ste precej starejši od mene!”

Gospa se je nasmehnila, čeprav je bilo jasno, da sem jo hudo užalil. Z nekoliko prisiljenim nasmehom je skozi zobe iztisnila: “Starost nima s tem nobene zveze!” Vstala je, odvrгла haljo in se mi približala. Pol ure pozneje sem se strinjal, da nima starost s tem nobene zveze.

“Koliko let masturbiranja imaš pod kapo, pobek?” je zanimalo gospo. “Videti si zvedav tič!”

“Kakih osem, gospa,” sem zinil. “Leto, dve gor ali dol!”

“Nehaj s to gospo!” me je zdaj prekinila. “Koliko si star?”

“Šestnajst, gospa!”

“No, ta je pa dobra!” se je zakrohotala gospa. “Tako daleč še nisem šla, vse odkar je umrl sosedov Tibor!”

“Gospa,” sem se oglasil, “imate morda stranišče?”

“Eno substanco vame, drugo v stranišče,” je zamrmrala gospa, “in to, ne da bi mignil z očesom! Pravi si mi ti, pobek, ni kaj!”

Bil sem že na poti do vrat, ko se je oglasila:

“Klič me Vdova! Ko boš opravil, pridi nazaj sem, bova ponovila vajo. Bolj zdrava je kot gimnazijska telovadba! Potem boš pa povedal, kaj za vruga imaš za bregom!”

Bila je že tema, pa Vdovi še vedno nisem povedal, kaj imam za bregom. Dva dni sem bil pri njej, raziskoval sem njeno ne več omoženo telo, jedel, malo govoril. Nato sem moral ziniti:

“Kljub vsemu bi vas rad okradel!”

Vdova se je dvignila v postelji in se začudeno zazrla vame.

“Kako to?”

“Večno ne morem biti pri tebi, Vdova,” sem rekel in se zazrl v zid in v novo množstvo slik, ki so naju opazovale pri tem in onem početju.

“Saj,” je rekla Vdova, ne da bi izgubila kaj poguma. “Poroči se z menoj!”

“Kaj?” sem zazijal. “Poročiti ... s teboj ... Se to sploh sme? Koliko let sva sploh narazen?”

“Dvanajst!” je rekla Vdova. “Toliko o mojem starčevskem telesu!”

“Se pravi ... Ti si ... Ti si ...”

“Mlada sem se omožila!” je povedala Vdova. “Alberta je vzela vojna ... Saj ne, da bi to obžalovala, bil je strašno neugoden tip. Je pa imel denar, njegova družina je bila strašno premožna. Nihče več ne živi, vsi so pomrli bodisi od starosti, bolezni, vojne ali pa nevoščljivosti. Meni je ostalo tole stanovanje, nekaj denarja. Kot vidiš, pa tudi dar za telesno, človek začne to pogrešati, vojna je hudič!”

“Napisal sem igro ...” sem zamrmral.

“O ne ne, ne, ne boš!” me je ustavila Vdova. “Ne ne! Najprej razčistiva tole. Se boš poročil z menoj?”

“Ne vem!” sem rekel. “Brez izobrazbe, denarja in družine bi slej ko prej končal v zaporu. Rad bi igral, a nimam nobenih možnosti za to ... Pognali so me že iz internata ... In tvoj ugled? Kaj bi rekli ljudje? Ni to celo kaznivo?”

“Na oko ti ni videti tako rosnih let!” je rekla Vdova. “Za tri leta bi se te dalo postarati, Severin bi to uredil. Severin bi to zagotovo uredil. Župnik pa ...”

“Ja?” me je zanimalo.

“Župnik je lahka riba!” je rekla vdova. “Za liter čiste arnike in kak goldinar več za farni zvon bi se zmenil tudi z bogom ...”

“Ampak poznaš me dva dni. Hotel sem te oropati!” sem tarnal.

“Bi bil rad deležen redne fizioterapije?” je vprašala Vdova. “Bi bil rad v formi?”

“Ne rečem ...” sem zastokal. “Ampak ...”

“Igral bi rad, kaj?” se je nasmehnila vdova. “Pot do gledališča je tlakovana z manjšimi deli!” je nadaljevala. “Nekaj ti bomo že dobili. Ne vem, zakaj sem se zagledala ravno vate, a v tvojem predvčerajšnjem vlogu je bilo nekaj tako naivno amaterskega, da mi je takoj vstala prenekatera kocina! Prebrisan si, pobek. Anton Skapin. Anton Skapin, igralec, ha ha ha!”

Kaj sem hotel, ostal sem pri Vdovi. To je bil hkrati prvi občutek varnosti zame in moj prvi zakon. Ali pa obratno. Sčasoma sem jo začel klicati po imenu; sprva mi je “Anita” delovalo čudno, a sem se navadil. Zelo hitro se je razvedelo, da v njenem stanovanju živi nekakšen fantalin – obrvi so se dvigale, šušljalo se je, a njej ni nihče upal ničesar reči. Ali pa hotel. Lažje je osirat za hrbtom. Vem, da ji ni bilo lahko. Jaz sem se nehal samospraševati, ali je moralno, da še ne sedemnajstleten mulc živi s skoraj tridesetletnico, saj sem bil za javnost star dvajset, tako sva se dogovorila. Imela je dobre zveze, vse je uredila. Tudi fajmošter ni nikoli zatežil, poročil naju je brez pripomb. Vem, da je imelo to precej opraviti s pijačo in denarjem. Poroka je bila lepa, nikoli je ne bom pozabil. Na predvečer poroke sem se prvič pošteno napil, ne s kakimi pobalini, kar z Anito. Onesvestila sva se na kavču, niti gimnasticirala nisva, to je prišlo na vrsto v jutru pred poroko. Anita je imela eno samo prijateljico, sosedo, ta je bila tudi njena priča, sicer pa je bila precej osamljena. Na tem področju je pozneje tudi prišlo do kompenzacije. A

ne še takoj, najprej je uredila, da so me v mestnem gledališču vzeli na pokušnjo – kot rekviziterja. Prva predstava, pri kateri sem pomagal pri rekvizitih, je sicer bila moja poroka. V gledališču pa Smolmanova režija Tihih zlikanih oblačil ruskega velikana Elifova. Tisto sezono sem pomagal še pri Melkizedekovi skušnjavi E. R. Stasita in pri domači predstavi Ruhnje selo, ki naj bi jo napisal lokalni pisec Leopold Kamin, sicer starejši mož, tudi vdovec, svojčas naj bi delal kot pomočnik trgovca, kje, si nisem zapomnil, menda v krojaštvu. Ali v železninarstvu. Ne vem.

Kak mesec po poroki me je Anita začela učiti igranja na klavir. Imela ga je doma, kot vse spodobne meščanke, sama se je (zdaj vem, da sprva) izobraževala zasebno, pri starejši učiteljici, ki ji je bilo ime Frau Ühler in občasno ni dihala. Iz tega obdobja je ostalo nekaj travm, a so ji koristile – bila je res dobra. Ko sem jo vprašal, čemu nikoli ni šla na konservatorij, je rekla: “Kako pa veš, da nisem?” Hej, naša Anita je bila s pildkom podčrtana glasbenica. Vendar mi ni šlo v račun ... Je Albert, ta pizdun, dopustil tvoje izobraževanje na tem področju? me je zanimalo. Baje je vse skupaj celo financiral, da je lahko tam položil Fräulein Achtibal in deset njenih prijateljic. Tudi sicer je zahajal na Dunaj, a dodatni izgovori so mu prav prišli. Ne vem, čemu je to počel, z Anitinim telesom ni bilo nič narobe. No ja, vsaj takrat še nisem vedel, čemu je to počel.

Najin poročni dan sicer ni bil sončen – precej megleno je bilo in turobno, a kdo bi mislil na vreme! Nedolgo tega sem bil še na cesti, metal sem si ga na roko, zdaj pa sem bil tik pred pridobitvijo statusa v družbi in še metanje sem si prihranil. Tudi soseda, Welblotte Dornstern, Anita priča, ni bila slaba na pogled, čeravno še kakih pet let starejša od Anite, prav tako vojna vdova. Dva dni po poročni noči je prišla na obisk in ostala čez noč. Imel sem srečo. Ne vem, če se je v tistih časih sploh smelo govoriti o teh rečeh. Veljal je čisto drug moralni kodeks, ki so ga veselo prelamljali. Neverjetno, koliko vojnih vdov je takrat hodilo naokrog!

Anita je hotela imeti modro obleko. Ne bele, kot je bilo v navadi. Spremembo barve si je zaželela, ko je tuhtala, ali se, vdrugeč, sploh sme poročiti v belem. Pa se ne bom, je sklenila, poročila se bom v modrem, zate pa tudi ni nujno, da izbereš črno, to je tako preživeto! Kaj pa vem, če je takrat bilo že preživeto – bolj ustaljeno, raje sem izbral črno, tudi osebno mi je ustrezalo, počutil sem se kot gospod, ne kot prinašalec miz na oder. Lahko bi seveda bilo tudi slabše, kot sem že zapisal, lahko sploh ne bi bil na odru. Anita mi je, priznam, rešila rit, vsaj takrat. Ne, nič vsaj takrat, rešila mi jo je in pika. Nakar si je premislila tudi glede modre barve, izbrala zeleno, potem rumeno in na koncu spet zeleno. Rumena se ji je vendarle zdela preveč kričeča, nase opozarjajoča, poleg tega tudi okolice ni hotela preveč dvigniti na noge, češ, ali se spodobi poročati v rumenem ali ne. Zelena obleka

je bila zelo umirjena, prav lepa. Jaz sem na koncu izbral črno, ne vem, če sem že omenil. V njej sem se počutil kot gospod. Poročil naju je župnik Alojz Affleck, ta je tudi uredil, da se je prvi Anitin zakon uradno nekako "zakopal", čeravno so ji še vedno pravili "vojaška vdova", to se je vedelo. Ampak cerkev je zatisnila oko. S tem se nisem obremenjeval, prav vseeno mi je bilo. Pravzaprav se tudi s poroko kot tako nisem preveč obremenjeval, če Anita tako želi, pa naj bo, dolžan sem ji bil marsikaj in na svetu je še precej hujših stvari kot biti poročen z bogato vdovo. Sčasoma sem se hudo navlekel nanjo, čeprav ne dovolj, da bi mi bilo dovolj. Želel sem si edinole, da bi od rekviziterja malo bolj pospešil po teatrski lestvici. A na to sem moral še malo počakati.

Še taisto zimo sem prinašal rekvizite za nekatere zelo dobre predstave, denimo za Orecharjevega Podlega trombonista. Najbolj mi je bilo všeč drugo dejanje, v katerem trombonist Orly zadavi najboljšega prijatelja Petrovskega, ker mu je ta zabil velik kos salame v pozavnino trobljo. To je vrhunec predstave, v naslednjem dejanju se zadeva zgolj razvije, Orly se poroči s simpatijo Petrovskega, pevko Eleno, si kupi nov solnik in umre od slabe vesti. Pri tej predstavi sem začel nekoliko bolj spremljati ne zgolj zgodbe, ampak tudi igralce. Gledališče je imelo izbrano zasedbo, ki še danes odmeva v strokovnih krogih. Morda je bila zasedba v letih 1921-22 celo najboljša. Domen Erich, čudovita Marija Lokanova, Bernardeta Nosaković, pa mojster Anton Ravel, ki je sebe

klical Dividenda, ne vedoč, kaj naj bi to pomenilo. Dividenda je nastopal v vseh predstavah, večinoma v velikih vlogah, tako je igral tudi Orlyja in Orjaškega tatu v predstavi Tonina Erberja. Ta zadnja je bila adaptacija Erberjevega romana, režiral je Ezra Slabekaikian, bil je najet s Češke, čeprav smo imeli tudi mi čisto dovolj dobre režiserje. Slabekaikian je bil legenda praškega gledališča, bil je sin armenskega očeta in češke matere, ki so jo, kdo ve, zakaj, klicali Silvija. Priimek, boste rekli, je čuden, a saj je tudi Skapin. Pravijo, da je Skapin ruski priimek, a ne verjamem, meni zveni azijsko. Ničesar ne bom trdil, nisem raziskoval, moral sem delati.

Zima 1921-22 je bila pasja. To se je poznalo tudi pri obisku, vsi so se zatekali v gledališče, na toplo. Največ predstav smo imeli za abonma "izven in za podeželje", nedeljske matinejske predstave, po jutranji maši. Župniki so bili večinoma kooperativni, povedali so, da ima Gospod rad umetnost, pa da naj zato po obisku tržnice verniki zavijejo še v teater. Pozneje se je to spremenilo, zlasti s pojavom bolj svobodnjaških predstav, a se ne gre čuditi, tako se pač to zgodi. Gledališče se je ves čas razvijalo, dodajali smo predstave, tudi za najmlajše. Prva od takih je bila Lutka, ki pade v moko, tekst je napisal orjaški Temistokle Vapičevski, še dandanes ga pomnim, kako je na vajah korakal po zaodruju. Šlo je za lutkovno predstavo, seveda; lutke nam je izdelal mojster Norbert Polutnik, v tujini je precej služil, oskrboval je mnoga gledališča in tudi muzeje, nakar so ga leta 1931 po

naključju ustrelili, star je bil 77 let. Govorilo se je, da niti ni bilo naključje, da je sam tako hotel, biti ustreljen in to nepričakovano, in da je tistemu, ki je to storil, v oporoki zapustil precejšen denar. Ker je strelec šel v zapor, je denar nekako pobrala cerkev, tako da iz vsega skupaj ni bilo nič. Baje je Polutnika pestoval Levstik osebno, Fran, ne naš hišnik Branislav. Rojen leta 1854 naj bi bil sin Levstikove osme skrivne ljubezni, seveda neizpolnjene, šušljalo se je celo, da je Levstikov sin, a dokazov o tem ni bilo. Uradni oče je vsekakor bil Ludvik Polutnik, dekorater sezamovih zrn, precej slaven ne samo v našem koncu. Anita mi je povedala, da je nekaj časa celo načrtoval postaviti Prešernov spomenik iz sezama sredi mesta, nekje v bližini trgovine z železnino, a so mestni veljaki potem rekli: ima ga že prestolnica, izmisli si kaj izvirnejšega! Od razočaranja ga je pičil škorpion in je umrl v hudem deliriju, izklicujoč sedemnajst ženskih imen, za katere ni nihče vedel, kdo so, kaj šele, kakšna je njihova tržna vrednost. Njegov sin, tako ali drugače, je hodil v trgovsko šolo, a s tem ni bil zadovoljen in je nekega popoldneva enostavno mrknil. Nekaj let zatem se je kot lutkar vrnil iz Hamburga. Kje natančno se je izobraževal, ne ve nihče, drži pa, da je bil dober. Odprl je lastno lutkarijo, poleg tega pa še popravljalnico raznih zadev, od dežnikov do vozičkov. Največ naročil je dobival iz tujine, očitno je že v Hamburgu navezal stike. Naše gledališče je uporabljalo samo njegove lutke, pa tudi sam je večkrat pomagal pri predstavah, spomnim se, ko je igral Monte Crista v Vapičevskega igrici Tudi grof je bil

otrok. Sprijateljil sem se z njim in po tej ali oni predstavi, če je sodeloval, sva večkrat šla v obližnjo oštarijo na kozarček. Anita je ponavadi šla z nama, a ji ni bilo do dogotrajnejšega posedanja po gostilnah. Na hitro je kaj popila in šla, jaz pa sem prišel pozneje, večkrat pribit kot Vergilovo veslo iz predstave Dober večer, Had. To jo je sčasoma začelo motiti, kot tudi to, da se je po mestu govorilo, da imam intimno opraviti s slavno Marijo Lokanovo, ki ni bila nikoli poročena. Imel sem več kot intimno opraviti, priznam, a kot dober prasec tega Aniti nisem povedal. Vmes je Lokanova umrla, pijača jo je, a takrat sem že priplul do prvih vlog.

Precej sem se družil s pisci, zlasti z Vapičevskim. Njegova mama je bila po rodu iz današnje Libije, s tripolitsanskega območja, oče Makedonec, sam pa je v naše mesto zašel po prvi vojni, zgodba je bila zanimiva. Mama in oče sta se spoznala, ko je oče trgoval z makedonskimi narodnimi nošami in je dobil naročilo zbiralca iz današnje libijske države. Na drugem sestanku, kjer sta zakoličila dogovor – tip naj bi naročil dvanajst noš, da bi jih razdelil še nekaterim drugim zbiralcem – je oče Vapičevski spoznal tudi svojo bodočo soprogo. Bila naj bi izvrstna pianistka in plesalka, a starega Vapičevskega, sicer starejšega polbrata strica deda znanega kitarista Vlatka Stefanovskega, je prevzela zlasti njena gracioznost pri jedi. To, da je bila tudi lepa, je kvečjemu pridalo k fascinaciji. Občutja so bila obojestranska, celo tolikšna, da sta cenjeni gost in

gostiteljeva hčerka isti večer že skrivaj grešila in tvegala hude posledice, ako bi ju dobili. To se ni zgodilo in naslednji dan sta oznanila, da se četa poročiti. Libijski oče novice ni bil prav vesel, sprva je celo pobesnel in preklical naročilo vseh noš. A stari Vapičevski ni bil od muh, bodočemu tastu je zagrozil, da sta podpisala papirje in da bo preko telegrama sporočil vsej Afriki in Aziji, da je mehkužec, ki mu osebna občutja zameglijo poslovno presojo. Telegram je za vsak primer že napisal, ker je hči slutila, kaj bo; oče jo je namreč hotel poročiti v Savdsko Arabijo ali pa poslati na glasbeni konservatorij na Dunaj – to ali ono. Na Dunaj je kljub vsemu šla, saj ji Vapičevski ni hotel podreti načrtov za glasbeno kariero. Postala je ena najbolj spoštovanih koncertnih pianistk 19. stoletja in merilo za kakovost vseh tistih, ki so prišli za njo, vključno z velikanom Mojzesom Johnstonom, angleško-poljskim pianistom, ki je še vedno znan po tem, da je leta 1911 prvi po notah od začetka do konca brez napak in predaha odigral Biblijo – do tedaj je to veljalo za nemogoč dosežek, ki ga ni zmožel niti Amadeus Mozart.

Naš Vapičevski je torej imel dober pedigree. Bil je nadarjen za umetnost, tudi sam je igral klavir, kot njegova mama, vendar ga kariera pianista ni zanimala, prav tako ne trgovska kariera. Pisal je, sprva poezijo, ki jo je tudi izdal v dveh knjižicah na Dunaju, Die Gedichte Eins in Die Gedichte Zwei, zelo generična naslova, ki pa sta dvignila obrvi literarnim kritikom; ti so v

Vapičevskem prepoznali nadarjenega mladega pesnika. A ko se je to zgodilo, je Vapičevski že pisal dnevniški roman, kar je bilo tudi precej generično, celo že nekoliko zastarelo, a ga ni nikoli končal; dohitela ga je prva vojna in, ker je bil nekako neodločen, kaj bi, je šel v vojsko. Bil je trikrat težje in enkrat lažje ranjen, težje na žalost tudi v določen predel telesa, ki je zaslužen za nadaljevanje rodu, in ta vrata si je z udeležbo v vojni zaprl. Čeprav je dekleta rad gledal in jih tudi šarmiral, ni nikoli občeval in tudi družine ni imel. Bi dejali, da ga je to potrlo, a tudi ob vinu, kjer ljudem uidejo vse žive travme, ni nikoli stokal, češ, kakšna nesreča ga je doletela ali kaj podobnega. Nekateri v mestu so pravili, da je "halbsexual", kar naj bi pomenilo, da ni čisto aseksualen, a da do konca ne gre. Precej deklet je peljal ven, v gledališče, na ples, na večerjo, se z njimi sprehajal ob reki, celo na Dunaj so šle z njim, prišlo naj bi tudi do intimnih trenutkov, a baje nikoli do občevanj. Tako sem vsaj slišal, vprašal pa ga nisem. Pripisovali so mu krajše zveze z vsemi mogočimi osebami, od že omenjene Lokanove do Terezije Igličeve, vodje pevskega zbora mestne gimnazije, pa baronese Sellmann-Uprasinoff na Dunaju in Belicette del Ribbisognori v Milanu; sama ugledna imena, a nikoli ni prišlo do poroke. Tip je precej visel v teatru, precej pisal in tudi nemalo pil, in to ga je, kot kaže, izpolnjevalo. Za gledališče je napisal čez petdeset lutkovnih igrice, igrali smo dva njegova daljša teksta, oba precej resna – Od sonca razvajeni bankovec in Ime ji je bilo Jure, imel je par literarnih večerov v naši

gostilni, tako bolj za izbrano družbo, kjer je bral tudi novejša pesmi, a zbirki ni več izdajal. Pozneje, ko je umrl, so v Gradcu izdali Gedichte Eins in Zwei, zraven pa so dodali še nekaj neobjavljenih pesmi, ki jih je napisal v slovenščini in srbohrvaščini, med drugim nam znancem ljubi Jadikovke zidnog pauka in Ko se telo ti spremeni v kamgarn. Skrbništvo za poezijo je prevzela baronesa Sellmann-Uprasinoff, medtem ko je vse dramske tekste dal v skrb našemu gledališču. Tudi nedokončani roman, ki je še vedno nekje v arhivih. Sicer je bil prava enciklopedija literature in klasične glasbe, in nas sodruge je v pogovorih vedno plemenitil z dolgimi traktati o enem in drugem. Bil je svobodna duša, a nikoli neurejen, zabuhel ali kaj takega – občasno je kadil tanke cigarete, kdo ve, od kod jih je dobival, nam jih ni nikoli ponudil. Vedno se je umil in oblekel, redno je hodil k frizerju, imel je bolj urejene nohte od Anite, ki je bila znana po svoji obsedenosti z nohti, pa tudi pod noge je bil urejen: pozimi v zimskih čevljih, lepih, očiščenih. Glede na to, da je od gledališča za lutkovne igrice dobival bolj malo, pa tudi sicer ni bilo videti, da razen pisanja še kje dela, je mnoge zanimalo, od kod mu denar in čemu ni popolnoma zapit. Res, nikoli ga nisem, orjaka, videl do roba pijanega, nikoli se ni opotekal ali govoril obscenosti; smejal se je glasno, a umerjeno, vedno je imel nadzor nad sabo. Nekoč je omenil, da nekaj denarja dobiva od Odbora za veterane iz prve vojne, pa da je mama ustanovila nekakšen fond, a resnično nisem spraševal. Anita ga je poznala dlje od mene in je baje večkrat rinila

vanj z vprašanji, nakar ji je Vapičevski odgovarjal: "Senjorita, umiri se!" Vse ženske je klical senjorita, ne glede na njihov družbeni položaj. Mene je imel še posebej rad, če se je le dalo, je v moji družbi posedel nekoliko dlje, ker je ugotovil, da me zanima literatura. Povedal sem mu, da sem svojčas nekaj kracal in da so me zato izključili iz šol, in to mu je bilo nadvse všeč. Klical me je Finec, pa ne vem, zakaj, sam je dejal, da mu vzbujam nekakšne finske občutke, karkoli že to pomeni. Anita se je smejala, češ, čisto nič nisi podoben nikomur s Finskega, a meni je bil vzdevek ljub, nekaj posebnega je bil. Vapičevski je tudi umrl skorajda v mojem naročju, leta 1949 – sedela sva v gostilni pri gledališču, ni še bil mrak, a se je pripravljaj, ko se je naenkrat dvignil s stola, rekel: "Ha ha ha!" in se zgrudil. Pri pregledu zapuščine so ugotovili, da je za sabo pustil čedno vsoto in pet lutkovnih iger – vsa dramska zapuščina je, kot sem že povedal, šla našemu gledališču, pesmi pa je prevzela baronesa. Govorilo se je, da so denar poslali oni Italijanki, a v resnici ga je baje prav tako pohopsalo naše gledališče. Od tod torej nove zavesa in oder so prenovili ... Leta 1951 smo začeli s peščico zanimivih partizanskih iger, tudi Cev, ki je uperjena v svobodo, smo igrali. Vse to z novimi zavesami.

Poleg Vapičevskega je bil naš stalni pisec tudi Đorđe Melinković – Pajac, sicer pozneje, v šestdesetih. A v glavnem smo igrali klasike, precej Angležev iz 18., 19. stoletja, nemških iger iz 18. stoletja, klasične zadeve,

Würlklängerja, Jefferson-at-Brynea, Doolitla – Sergeja in Anthonyja, McIllsleyja, Partonačkega, Swüglja ...

Pozimi 1922 je bilo leto 1951 sicer še daleč, pa tudi Vapičevskega smrt. Po običajni večerni predstavi sem moral Mariji Lokanovi nesti v garderobo en štamperl. Vedno ga je popila takoj po predstavi in nikoli si ga ni šla iskat sama. Potrkal sem, a ni odgovorila, pa sem kar vstopil, spoštljivo postavil štamperl na garderobno omarico in šel ven, sploh je ni bilo v garderobi. Čez kaka dva dni me je po vajah našla v zaodrju, kjer sva z dvigovalcem zaves načrtovala dvig in spust za igro Tolmači pravijo Irena; v igri je bila zavesa najpomembnejši rekvizit. Če je nismo dvignili točno tako, kot je v didaskalijah zapisal Kalan Öbrem, takrat v našem delu Evrope precej znan madžarski kabaretni pevec, ki je zaslovel z dramo Pa zrak ne čuva, če odideš – spremenili so jo celo v operni libreto in jo igrali v Milanu in na Dunaju – je Irena umrla že na začetku igre in predstave je bilo konec. Nezadovoljni gledalci so potem želeli denar nazaj in tako naprej, o tem sploh ne bi rad govoril, kaj šele razpredal. Sicer pa je bilo ključno to, da se je Marija Lokanova zanimala zame. Dvigovalec zaves, sicer bivši poštar, Bert Jalonce, morda ga poznate iz prvega slovenskega filma Nihilist, ki plača zapitek, ki ga filmski zgodovinarji nikoli ne omenjajo pred že zdavnaj zastarelim Na svoji zemlji, čeprav so ga posneli že leta 1940, ko sploh še ni bilo opreme za take stvari, mi je prišepnil, da je že nekajkrat vprašala zame. Kako je Bert

prišel v film, sicer ne vem, je pa v šestdesetih z asimiliranim priimkom Kaempfert dosegel precej uspeha v Evropi kot skladatelj in vodja orkestra. Kako je Lokanova prišla do mene, tudi ne vem – čemu bi se takšna eminentna gospa sploh zanimala zame?! Bil sem rekviziter, plah nihče, uboga reva, ki si želi bodisi pisati bodisi igrati, a tega ne pokaže, saj je v teatru hierarhija; ne moreš se kar tako vsilit, čeravno imaš talent. Pa sem imel talent? Tega ni še nihče potrdil. Anita še vedno ni hotela slišati o tem, da bi mi pomagala pri vzponu v karieri, a po svoje jo razujem – bala se je ravno takšnih peripetij, da bi namreč začel početi to ali ono s kakšno soigralko. Sama je imela tozadevno precej masla na glavi; dolgo časa sploh nisem vedel, da je imela kar divjo afero s prijateljem Vapičevskim, to sem izvedel šele leta 1950, odlično sta skrivala. Bi pomislil, da mi bo zadevo priznala na smrtni postelji leta 1941, tik pred začetkom druge vojne, a smrtne postelje sploh ni bilo: podrl jo je kolesar in je tako nerodno padla, da jo je odbilo od roba pločnika. Zlomila si je vrat, tako nerodno je padla. Kaj bi o tem rekli medicinci, ne vem. Lokanova je vmes tudi že umrla, samarijančev ulcitis, trinajst različnih ran na želodcu je imela, eno od njih v obliki križa.

Leta 1924 je prišel v gledališče nov direktor. Bil je nekakšen kulturni veteran iz prve vojne, baje se je boril celo na slavni soški, sin Praznikov iz predmestja, imeli so veliko hišo, ampak niso sami stanovali v njej. Oba starša sta delala kot javna uslužbenca, smo govorili: stari

Praznik z občine. Sin, naš direktor, pa je bil eden od standardnih mustačastih tipov, ki ni čisto dobro vedel, kaj bi z gledališčem, in je najprej želel pomladiti zasedbo. V zgodovini bo znan kot človek, ki je "upokojil" Marijo Lokanovo, takrat se je najino razmerje pošteno razmahnilo. Mene sploh ni opazil, tudi na Anitino besedo ni kaj dosti dal, ampak je v glavnem delal po svoje. Ne rečem, da slabo, v svoje vrste smo dobili odličnega Mokrina, znanega kot Komandir, a on je po prvem direktorjevem mandatu šel, zapustil nas je, zaposlil se je v Avstriji v neki tovarni zdravil. Škoda, ker je bil res dober igralec. Glavna vloga v Osmi dimnikarjevi nevesti, stranske karakterne vloge v Fedorjevem površniku, Gorjači, ki prepričuje grešnike, Podeželski prikazni, pa v Yoricku, ki dobi lasuljo, je igral privzdignjen kozarec; majhna vloga, a ključna, še zažvenketal je. Potem sta se nekaj sprla s Praznikom, po uspehu Yoricka je ta želel, da bi umetniški vodja, Lobnik, Mokrina zasedal v podobnih vlogah, recimo kot čep za sod v Lahki pijači za kolesarje, to je bila zelo moderna reč, dišala je že nekoliko brechtovsko, čeprav on še ni prišel do nas, vsaj takrat ne. Praznik je želel tudi, da bi Mokrin igral zobotrebec v Zobeh, ki imajo dokaze, a Mokrin se je tedaj uprl, češ da je vendar igral v Osmi dimnikarjevi s toliko in toliko ponovitvami, da so to predstavo igral celo na Dunaju ... No ja, avtor je bil Avstrijec, Bernhard Schmul, a mi smo tam gostovali. Oba, Praznik in Mokrin sta bila nemogoča karakterja, vesel sem, da smo se ju kmalu znebili, je pa treba priznati, da je slednji bil dober. Še danes se govori

o njem, žal pa ni nobenih resničnih dokazov o njegovem mojstrstvu, ostal je zgolj v ustnem izročilu.

A Mokrinov bes ni bil nič proti Marijinem. Praznika je njena "upokojitev" pokopala, ker je bila ženska znana in cenjena po vsej deželi. Kar odločil se je, da je prestara in rekel, da se o direktorjevih odločitvah ne razpravlja, če pa že, naj se to počne tiho in v podtalju. V podtalju smo ustanovili celo klub Pustite Marijo na odru!, a ni pomagalo. Ko so Praznika odsekali, pravzaprav so mu kar postavili kovček pred vrata koj po izteku mandata, Lokanova ni več hotela nazaj, takrat se je bližal konec desetletja in tudi dno njenega kozarca se je bližalo. Nekega večera sva se pripravljala za intimna dejanja, bila sva že razodeta, vsaj v taki meri, da pogovor o zemeljskih delih ni več umesten, a ona je, še preden sem vstopil, začela lamentirati o "prokletem kurbarju", kot mu je pravila, "občinskem pankrtu". Marija, sem ji rekel, moje napetosti popuščajo, čisto vsakič se ti odbije. Zavzdihnila je in potem je bilo v redu, a taki prizori so postajali vse bolj pogosti. Aniti sem vedno rekel, da se je pospravljanje rekvizitov zavleklo, ampak saj sva precej hitro opravila, nakar sem šel še obvezno na kozarček pred odhodom domov. Vsega skupaj sem porabil kakšno uro, prav zato pa se mi je zdelo brez veze, da Lokanova tiste pol urice porablja za toženje. Sploh pa nisem rad poslušal stokanja, razen seveda ... No ja, to so že čisto druge stvari.

Šel sem nazaj v šolo. Boste rekli: kako pa zdaj to?, a Anita je imela prav – ob delu sem moral dokončati vsaj nekaj. Ker me nobena mestna gimnazija ni hotela, sem maturo naredil s pomočjo domačih tutorjev, ki jih je plačala Anita, potem pa sem se štiri leta in pol vozil v prestolnico. Absolviral sem pravo in primerjalno agronomijo, vrtnarstvo, ki me je zanimalo že od malih nog, sploh tisto, povezano s kolobarjenjem in z letnimi časi nasploh. Vzemite stran letne čase in vrtnarjenja ni. Pravo me je zanimalo, vsaj prvo leto, pozneje pa nekega silnega veselja nisem imel. Sicer pa se tudi z vrtnarstvom nisem ukvarjal. No ja, od ustanove sem dobil papir, na katerem je pisalo, da sem DNE ... ABSOLVIRAL ... ZAGOVOR ABSOLVENTSKE DIPLOME ... Nikoli nisem šel zagovarjat, ker sem takrat dobil prvo, zelo majhno vlogo v gledališču. In pisanje me je spet prijemalo.

Tisto prvo leto pa sem se v šoli dobro počutil. Na vrtnarskem smo imeli dobrega predstojnika Andreja Volina, ki je predaval Uvod v nameščanje deževnikov v vrtno brazde, za Seminar o ročni košnji pa smo imeli velikega teoretika toplih gred, Ignaca Manausa, ki je pozneje šel v Ameriko in postal drugi, prikrit menedžer Deana Martina. Manaus je rekel, da imam smisel za steklene površine, a pri nas je to pomenilo, da se znajdem na ledu. Ob ponedeljkih zjutraj sem šel že ob četrtna petna vlak, pa sem ob sedmih zagotovo zamudil vsaj pol ure – tiste ure so bile namenjene za pravo, imeli smo zgodnji seminar o preprečevanju pretefov v sodnih

dvoranah, a sem po pol ure že spet moral iti, ker so se predavanja z vrtnarsko precej prekrivala, tramvaji pa so vozili počasi. Tako sem tudi sam kolobaril med enim in drugim. Bi kdo pomislil, da me je utrudilo, ampak vsaj prvi dve leti sem to z veseljem počel. Zvečer seveda nisem hodil na predavanja, že ob treh popoldne sem moral biti v gledališču, tako da sem precej prepisoval od kolegov, ki niso imeli oddaljenih služb. Zlasti od kolegice Nahtigalove, imela je čudovito pisavo, izumetničeno sicer, z milijon ornamentov, a lepo. Nisem se je mogel nagledati. Ema je pozneje postala ena prvih res gajstnih predvojnih odvetnic, sicer v sklopu dunajske pravniške pisarne Ubalda Prengessa, a vedno se je slišalo zanjo. Vmes sva šla dvakrat, trikrat v slaščičarno, dvakrat pa sem skrivaj prespal v njeni podnajemniški sobi – v gledališču sem se izgovoril na nekakšne nevšečnosti z zdravjem, dočim sem Aniti rekel, da imam večerno prakso na vrtnarski. Ne vem, če mi je verjela, a če me ni bilo, je tudi sama imela večerno prakso, temu se reče zakonska recipročnost. A sem res prespal samo dvakrat, nakar sem uvidel, da Ema ni najbolj navdušena, da ves čas tekam sem ter tja ... Povedal sem ji, da ne gre drugače, pa me je vprašala, ali si ne bi mogel najti kake službe v prestolnici? Ne ne, na to nisem pomislil. Bil sem hvaležen Aniti, ona je vse plačevala, in še vedno sva uživala v sicer razumljivo vse redkejših skupnih trenutkih. Na večerjicah, izletih na promenado, večkrat sva šla tudi na grad ... Ema pa je bila prijazna, poštena, vse, kar pravzaprav šteje, a vedel sem, da nekako nisem

ukrojen za pravnika, niti za vrtnarja, pa tudi v gledališke kroge v prestolnici mi ni bilo za bezat, to je prišlo pozneje, ko so me sprejeli sami.

Nekje v tretjem letniku prava, ko sva se z Emo videvala vse redkeje, saj tudi ona ni več kaj dosti hodila na predavanja, mi je v enem redkih skupnih trenutkov v slaščičarni povedala, da bo pevka. Ampak niso je zanimale operete in podobno, kar je bilo takrat priljubljeno pri nas – pela bi šlagerje, jazz. Sploh nisem vedel, kaj je to, pa mi je prinesla dve plošči, ki ju je poslal stric iz Nemčije. Bili sta težki, obautni, Ema tudi gramofona ni imela, a se je nekako znašla, ker ga je imela njena najemodajalka. Kako ga je dobila, ne vem. Šlo je za plošči na 78 obratov ... Fletcher Henderson, je povedala Ema. Stric ji je pisal o novi maniji, ki prihaja iz Amerike ... Ljudje so bili obveščeni. Glasba mi je bila všeč, naveličal sem se že tistih večnih arij in popevcic iz Figarovih svatb, Gorenjskih slavčkov in podobnih. Z Anito sva šla dvakrat gledat Aido, z vlakom na Dunaj, ko sem si lahko vzel dopust, a vse to mi je postajalo izumetničeno in neživiljenjsko: napudrane gospe, ki cvilijo. Napihujoči se don juani ... Ko sem bil še negoden, mi je bilo vse to všeč, občutek spektakla je bil, zdaj pa sem bil že izkušen tip, ki je prihajal v leta, ko začne mlad človek iskat alternative. Pozna dvajseta, ki so kmalu prešla v zgodnja trideseta. In Ema je nekega dne prinesla ploščo Bessie Smith. Z Anito sva kupila gramofon, iz Avstrije so ga pripeljali, skupaj z nekaj operetami in ...

tudi njej je uspelo dobiti Bessie, ko sem delal tako reklamo zanjo. Anita je imela dobre kontakte, vse je uredila. Sprva ni mogla razumeti, kaj slišim v globokem glasu pevke, ki ni pela operet. Potem pa ji je postala všeč ... če nič drugega, je bila vsaj sprememba. Jaz pa sem bil ravno toliko mlajši, da me je jazz čisto pokleknil. Vsaj orkester Fletcherja Hendersona, ki naj bi bil strašno priljubljen, pop zadeva.

Prvi izpit na vrtnarski je bil zanimiva izkušnja, bilo nas je osem in profesor Drem, predaval je Sajenje in zasajevanje I., nas je vse strpal v učilnico, kjer smo poprej imeli predavanja. Kjer je on poprej držal predavanja. Nekaj mu jih je ušlo, še več pa meni, ki sem tekal še na pravo, ubogi hudič. Osem vas je, kaj? se je smehljaj in nas motril z zvedavim očesom. Imel je samo enega, zato je iz vrtnarskega predelavca postal profesor – ko je svojčas začel kopati po nogi direktorja vrtnarije, namesto da bi zasadil drevesce gudva, ki so ga takrat začeli sistemsko gojiti, je vedel, da ne bo več dolgo na terenu. Oko mu je odneslo že čisto na začetku prve vojne. Govorili so, da je bil šrapnel, spet drugi, da ga je cesarjev bajonet, tretji, da mu ga je izkopal sam cesar, ko ga je nekoč, ne vem kako, zalotil z ... Ne vem niti, kako bi profesor prišel do cesarja. Z mednarodnim priimkom morda lažje kot kdo, ki ga nima, a v vojski po govoricah ni prav visoko prilezel. Zgodba o nesreči na manevrih se mi je zdela še najbolj verjetna. Sicer pa me ni kaj dosti

brigalo, zakaj profesor Drem nima očesa, to je bila njegova stvar.

“Skapin, vi niste kaj dosti na predavanjih bili,” je zapel z glagolom na koncu. “Seminarsko delo ste napisali, zabeleženo imam, a kaj dosti vas nisem videl, kajne? Tudi vas ne, Julh,” se je obrnil h kolegu. “Dobro, odlično, Skapin in Julh, morda z vama začnemo! Pa mi kaj o zgodovini sajenja povejta, ke-do je bil prvi, ki je sadno drevje zasajeval?”

Z Julhom sva se spogledala. Oba sva vedela, da smo v zvezi z zgodovino sajenja sadnih drevij govorili o pomočniku grofa Rezek-Mitljajeva nekje pri Petrovgradu, a ta se niso obnesla, zmrznila so. Resnični začetnik naj bi bil, vsaj pri nas, Alojzij Ejcroft, na pol plemiškega rodu, ki je napisal prvo pesem o sadovnjaku.

Julh se je prvi oglasil in povedal točno to, kar sem zapisal tule zgoraj.

“Vašega odgovora ne morem čisto zdravo za gotovo vzeti,” se je oglasil profesor, “ker ste bolj malo na predavanja hodili! Ve morda kdo drug bolj podrobno, kaj in kako?”

“Bog,” sem se oglasil.

“Kako?” se je profesor sunkovito obrnil k meni.

“Bog je zasadil prvo sadno drevje!” sem znova zinil, vedoč, da hodim po trhlih tleh, a nisem vedel, kaj drugega naj rečem.

“Kdaj?” je zanimalo profesorja. “Preden je Adam prvič listje grabil ali po tem?”

Med preostalimi kolegi se je že širil hehet.

“Tiho!” je zagrmel profesor. “Niste še na vrsti, zdaj preprašujem Julha in Skapina! Sploh pa ne maram, da se kedo našemu nebeškemu Očetu posmehuje! Skapin, vi torej pravite, da bog!”

“Gnnh!” sem zagodel.

“Pa za tem odgovorom stojite?”

“Pravzaprav sedim ...” sem zinil, in tedaj se je zakrohotal profesor.

“Odgovor sicer vode ne zdrži,” je dejal, “ker je sadno drevje že pred bogom obstajalo, izpričano je, da je sadove njegove naš Stvarnik uže med stvarjenjem Zemlje užival. Kako bi sicer med takim delom preživel? Skapin, niste na predavanja hodili, ko sem zabičal, da knjige eno govoriijo, praksa pa je drugo. Prabog je sadno drevje ustvaril, našega boga dedek, ki ni česa jesti imel sredi vsemirja!”

“Ampak ...” se je oglasil nekdo od preostalih šestih iz skupine.

“Tiho, pravim!” je zarohnel profesor. “Ker se Skapin ni zlomil pod strašno interrogacijo, kateri sem ga podvrgel, mu, čeravno napačnega, odgovor priznam! Julh, vi se oglasite, ko snov preštudirate. Skapin, iz vas bo še dober vrtnar, domišljijo imate in tudi sklepati znate! Preostali se kar iz prostora poberite, bo še za drugič čas!”

Za drug izpit sem izbral izpit iz nemškega jezika. Fräulein Gehaben se sicer ni tako pisala, a je dobila tak vzdevek, ker je bilo nenapisano pravilo, da morajo

profesorji imeti vzdevke in to take na prvo žogo, da je takoj jasno, kaj se dogaja. Nemško sem znal; pisati, se sporazumevati, tudi Obstsorten sem poznal, to bi mi lahko pomagalo. Vedel sem, da je deževnik der Regenpfeifer, tudi sklanjati sem ga znal. Skratka, kazalo je dobro. Po uspehu prvega izpita na vrtnarski, kjer mi je Drem naklonil pozitivno oceno, nizko sicer, ker sem pravzaprav odgovoril narobe, a domiselno, sem dobil zagon in komaj čakal na kolokvije, izpite in podobno. Silno dober nisem bil, a lezel sem s pozitivnimi ocenami. Na pravu mi je šlo nekoliko bolje kot na vrtnarji, pri ocenah sem bil nekje v sredini, ne najboljši, ne najslabši, nekje vmes, kar je ponavadi najboljša pozicija, če želiš življenje preživeti v miru. No ja, mir mi ni bil nikoli zares usojen, a študij sem le želel dokončati, nisem hotel, da gre Anitin denar v nič. Svojega, mizerni gledališki drobiž, sem ponavadi puščal v družbi.

“Boš pa menda ja plačal, Skapin, ti, ki imaš bogato vdovo!” se je režala družba in me trepljala po rami.

Bogata vdova še ne pomeni tudi denarja za popivanje, sem mrmral med zobmi. Poleg tega ni bila več vdova. Bila je poročena ženska in najedalo mi je, da so o njej še vedno vsi govorili kot o vdovi.

“Najeda ti, da o meni še vedno vsi govorijo kot o vdovi?” se je nekega večera, ko sva sedela v kuhinji in grizljala odlične MrskeListke™, začudila Anita. “Zakaj?”

“Ne vem,” sem rekel, “ampak zdaj sva že nekaj časa skupaj, nisi več vdova, to je že za teboj!”

“Ljudem se zdi to imenitno!” je rekla Anita. “Kaj pa se zdi tebi imenitno?”

“Da nisi več vdova!” sem znil. To je sprožilo precej dolg krohot. Ni kaj, Anita je bila vredna svojega denarja, jaz pa denarja nisem imel kaj dosti, pa tudi posedanje po gostilnah me je minevalo. Začudila se je, ko sem po šihu takoj prišel domov. Če je res imela kaj z Vapičevskim, nisem tega nikoli zaznal, tudi obnašala se ni čudno, nikoli ni bila živčna ali jezna, ko sem prišel. Moja srečevanja z Lokanovo so bila precej občasna, moram priznati, da niti časa nisem imel. Na pravu so nas že prvo leto hudo stisnili, a me je vsa reč zanimala do te mere, da sem se prvič v življenju res piflal in prosil Anito, da me je spraševala.

“Kdo je prvi ustoličil zakon o ustekleničenju neposušene krvi po uličnih pretepih?”

“Azo Freimann, 1644!”

“Kaj pomeni izraz konvencijsko-lotristični ideal?”

“Lahko odgovorim s primerom?”

“Najprej povej definicijo, saj veš, da so občutljivi!”

“Prav. Konvencijsko-lotristični ideal je postopek, s katerim popolnoma opremimo sodnika, preden vstopi v sodno dvorano!”

“Ih, ih, nekaj si pozabil!”

“Aja, oprost! – s katerim popolnoma opremimo in zvežemo sodnika, preden vstopi v sodno dvorano!”

“To bo pa v redu. Kak primer?”

“Iz katerega obdobja?”

“Kakega novejšega povej!”

“Palmer versus Emalesky versus Beichmann, 1921.”

“Še kakega!”

“Opernitzsky, 1913!”

“Zakaj je v Beogradu leta 1919 Đać Estemović izgubil proti Pietru Lapovskemu?”

“Ker je dokazano zabodel njegovega majordoma in obleko opral v Donavi?”

“Ne ne, pomisli!”

“A, že vem, ker je majordom preživel in našel naplavljeno obleko!”

“Ne, si spet usekal mimo!”

“Kaj pa je za vraga potem bilo?”

“Ščetine, se ti pri tem kaj zabliska?”

“Joj, majordomova brada!!! Eh ...”

Anita se je nasmehnila.

“No, vidiš. Premisli, preden odgovoriš! Tisto o naplavljени obleki je iz španskega primera z bronasto kitaro iz leta 1889!”

“Zamešal, zamešal!”

Nekaj malega me je sicer spraševala tudi Ema, a ona si je dobila rednega spremljevalca, celo intimnega, in nisem hotel, da bi on kaj preveč spraševal. Poleg tega je že na koncu prvega letnika redno hodila na Dunaj, v drugem letniku pa je bila že zmenjena za pripravništvo. Že takrat je začela peti v nekem dunajskem nočnem lokalu. Spremenila je ime v Caterina Valente; pozneje je to ime postalo precej znano, a ni šlo za isto Caterino. Caterina/Ema si je, tako je povedala na enem redkih

srečanj, naredila ime s svojo izvedbo pesmi St. Louis Blues, ki jo je celo sama prevedla v Auf der Bühne Blues in kako leto zatem posnela na ploščo v Nemčiji. Iz tistega ni bilo nič, ker se je odločila za pripravništvo, zapravila je pevsko kariero. Ona druga Caterina Valente ni naredila te napake. Z Emo sva tu pa tam sicer še kaj pošmirala, a načeloma se nisva več videvala, sploh, ko je sneg ... no ja, in še kaj drugega.

Prvi kolokvij na pravo je bil pisni. Dobili smo eno vprašanje: oligarhna kvota na cesarskih pogodbah do leta 1914 in njeni zakoniti odstotki. Znotraj tega se je skrivalo še čisto notarsko vprašanje o kolekih, a tisto ni bilo težko. O oligarhni kvoti pa se je bilo treba razpisati. Kolokvije sem v glavnem naredil dovolj dobro, z višjimi ocenami, na koncu pa smo imeli izpit iz predmeta Rimsko pravo. Ta predmet bržčas poznate vsi, ki ste se kdajkoli spopadali s pravom malce bolj na široko ali pa tudi ne. Rimsko pravo naj bi bilo osnova sodobnega sodnega sistema že od tistih časov naprej, so dejali. Iz zgodovine sem nekaj malega vedel o Rimljanih, že v osnovni šoli so nam povedali, da je Brut bil zahrbtn, Kristus pa skromen, a to še ni dovolj za izpit iz rimskega prava. Izpit je imel tri dele: ustnega, pisnega in kombinacijo obeh, kjer si na eno vprašanje odgovoril pisno, na drugega ustno in tako naprej na ta način, izmenjaje. Če si na ustnem pogrnil, si lahko delal kombinacijo, ne pa tudi zgolj pisnega, a to ti ni kaj dosti koristilo. Na ustnem si dobil "zavajajoče vprašanje" in to je bil pravzaprav lakmus za naprej: če si se uspešno izvil

iz tega vprašanja, si imel prosto pot k pisnemu delu. Bilo nas je strah, kot lubenice v jaških grapah smo se tresli, saj ni nihče vedel, kaj naj bi pomenilo “zavajajoče vprašanje”. Profesor je sicer že na začetku predavanja rekel: pravniki ste, kar pomeni podvrženost raznoteremu vijačenju! To naj bi si zapomnili, bilo naj bi ključno. Vendar pa ... hej! kajne? hej!

Anita je rekla, naj lepo nonšalantno vstopim v kabinet in se ne dam zмести. Naravne inteligence imaš vsaj nekaj, je menila. Morda je bo dovolj za rimsko pravo. Vsaj za vijačenje. Vsaj za prvi del izpita. Na prvi rok nas je prišlo pet. Bil sem predzadnji, prvi trije so se pritresli iz kabineta: zavajajočega vprašanja niso zmogli. Ko sem vstopil, nisem pričakoval ničesar dobrega. Profesor me je premeril od glave do pete, zavil pa je tudi k rokam. Zarezal se je in rekel z zagrobnim glasom: torej vi ste Anton Skapin! Pokimal sem, kaj pa naj bi, kimati ni grešno, če je v plemenit namen. Sedite, je dejal, nato pa je kar švigalo.

“Imate še kako srednje ime?”

“Ne!”

“Ime očeta?”

“Oče!”

“Ime matere?”

“Ne spominjam se več!”

“Končana izobrazba do zdaj?”

“Vrgli so me iz gimnazije!”

“Poklic?”

“Rekviziter v gledališču!”

“Ne služba, poklic!”

“Poklic?”

“Pravilno! Ime očeta?”

“Oče!”

“Številka noge?”

“Ne spominjam se več!”

“Poklic?”

“Ne!”

“Odlično, Skapin, odlično! Čemu pa vas nisem videval na predavanjih?”

“Oče!”

“Da da! Da da!” se je režal in že pisal oceno. Prvi del izpita sem naredil z najvišjo možno oceno, pa niti vedel nisem, kaj me čaka.

“Poslušajte torej!” je rekel profesor, preden me je odslovil. “Niste bili kaj reden gost na predavanjih! Čemu?”

“Hodim še na vrtnarsko!” sem povedal.

“Dvopredmetnik, kaj?” se je muzal profesor. “Radi bi kraljevali v sodni dvorani in obenem še vsakemu porotniku dali za poskusit kako povrtnino, če prav razumem? Zelo bistro, zelo bistro!”

Ni razumel prav, a nisem hotel ničesar reči. Samo nasmehnil sem se.

“Kakšne povrtnine pa ste imeli v mislih?”

“Čebulo!” sem rekel.

“Čebulo?” se je začudil. “Čebulo? Čebula žene k joku. Ima več plasti, ena od teh je gotovo tudi zmaga v sodni bitki ... Skapin, škoda vas je za agronoma!”

“Se vam zdi?”

“Prekanjeni tat ste!” je rekel profesor. “Če vas skultiviramo, bo iz vas še vrag in pol. Iz porote boste naredili rezance, jih dali finskim odposlancem, ti pa jih bodo lomili ob kruhu! Odlično, odlično! Je še kdo zunaj?”

“En kolega še!” sem povedal. “Pet nas je bilo!”

“Povejte mu, naj gre domov!” je rekel profesor. “Naj pride na naslednji rok! Takoj grem pisat pismo sorodniku Sandersu v Kanado! Sorodnik Sanders je nabrit človek, rad posluša zgodbe z izpitov! Skapin, razveselili ste me, vrtnarijo pa pustite, porota ne mara čebule! Raje ji stisnite kak goldinar pod mizo, to bo bolj učinkovito. Aj aj, Skapin, vi boste še črnili nalivali! Onemu, ki še čaka zunaj, pa povejte neusmiljeno novico! Rad bi bil sam, pismo moram pisati!”

Zavajajoče vprašanje? sem pomislil. Bilo je kot rafal, vsaj deset zavajajočih. Zunaj je čakal on ubogi hudič in ko sem mu rekel, da ga profesor pošilja domov, je samo zacvilil kot obrejeni gnu. Kaj te je vprašal, je zastokal. Kaj je zavajajoče vprašanje?

“Ime očeta in matere,” sem odgovoril.

“To je to?” se je začudil.

“Ne vem,” sem rekel. “Podvrgel me je izpraševanju kot bi bil na policiji, kar letelo je iz njega! Ne vem, če zastavlja vsem isto reč!”

“Prekleti Rimljani!” je zastokal kolega in šel.

Poleg Anite, Marije Lokanove in Eme se je, ko se je desetletje izteklo in se začelo novo, bil pa sem že čisto blizu diplome iz prava in agronomije, v mojem življenju pojavila še ena ženska, čeprav zgolj za hip. Mama se je očitno vrnila iz Amerike in nekega večera uletela v gledališče, precej pod gasom.

“Kje je?”

Bili smo tik pred predstavo, sploh ne vem, kaj ji je švigalo po glavi. Pozneje so mi povedali, da se je že v avli drla, da je mama Antona Skapina in da me hoče videt. In kje je oče, če še živi. Vdrla je v garderobo Marije Lokanove, baje nekaj pljuvala po njenem stolu, nakar jo je njena namestnica, mlada Efigenija Tusst, lastnoročno vrgla ven, najprej iz garderobe, nato pa, s pomočjo dveh krepkih fantov iz predmestja, ki sta bila v gledališču zadolžena za red in mir, tudi iz stavbe. Efigenija je bila čisto razburjena, kar pravzaprav ni bilo slabo, ker je morala igrati Desetnico v Zanemarjenih pričah Lotosa Konvenskega. Šlo je za zanimivo zgodbo zapuščenega dekleta, ki je vsakič, ko je pojedla krožnik juhe, dobila morilska nagnjenja. Če je juha bila zelenjavna, je samo divjala po mestu in grozila z nožem. Če je šlo za govejo juho ali kakršnokoli drugo obliko juhe, je divjala po mestu s sekiro in se ponavadi znašala nad starejšimi. Če je jedla močnik, je pela stare uspavanke. Nekoč je po juhi, mislim da je bila gobova, nažicala jo je od neke starke, popolnoma podivjala in ubila mlad par, ki se je

sprehajal ob reki. Proti njej so pričale tri precej neurejene sestre lokalnega raznašalca časopisov, ki naj bi videle incident. Protagonistka na koncu stori samouboj, vrže se v reko, a ne samo enkrat, pač pa desetkrat zaporedoma, dokler končno ne zgreši vode, pade na kamenje ob reki in si raztrešči lobanjo. To smo v gledališču ponazorili z orehi in jedrci.

Ko sem zvečer odhajal domov, je blizu gledališča na cesti sedela osamljena silhueta. Nič ni počela, samo sedela. Z Anito sva bila zmenjena, da greva na pozen sprehod ob reki, zato je prišla na predstavo in me tudi počakala v avli. Da je kdo divjal po teatru, ni vedela, to je šlo mimo občinstva, ki je takrat sicer že sedelo v dvorani. Mene je nekaj silno vleklo k tisti postavi, čeprav mi je Anita prigovarjala, da je gotovo Pijani Ezo, naj ga pustim pri miru. Pijani Ezo je večkrat sedel na cesti na različnih lokacijah; avtomobilov ni bilo, tako da bi ga lahko pohodil samo kak konj, ki bi za seboj dvigoval prah. Bil je eden najbolj znanih mestnih pijancev in tudi najbolj simpatičen. "Imate kak goldinar, gospa? Vsak prav pride, sploh če jih je veliko!" je govoril. "Pijem, ker je hrana predraga!" je še znal reči, in "Alkohol je boljši kot konjska figa!" To zadnjo misel je Vapičevski predelal v eno svojih iger za otroke, a je nismo igrali – ni bilo primerno. Otroci so takrat alkohol pili redko in zelo skrivaj, o tem se ni govorilo, kaj šele, da bi igrali tovrstne igre, niti lutkovnih ne. Vapičevskemu so pravzaprav izrekli ukor in moral se je precej dolgo odkupovati. Igre

sicer ni uničil; ko je umrl, so jo našli med zapuščino, v program pa ni nikoli šla, niti pozneje ne, ko je svet postajal bolj odprt za odklone.

Ampak tokrat na cesti ni sedel Pijani Ezo. Ker na ulici še ni bilo take razsvetljave kot danes, ko imamo, hvalabogu, luč do vsakega zelnika, sem sedečo postavo spoznal šele, ko sem se ji čisto približal.

“BU!”

Anita je strahoma odskočila.

“Mama?”

“Ha ha, Tonček, kaj? Ha ha!”

“Mama? Si ti divjala skoz teater?”

“Ha ha ha!”

“Si pila?”

“Ha ha ha!”

“To je tvoja mama?” je začudeno vprašala Anita. “Nisi rekel, da je šla živet v Am...”

“Kdo pa je ta?” se je mama, zdaj popolnoma opita, obrnila k Aniti. “Si kurba, kaj? Si Tonček daje duška? K tebi me pa ne spustijo! K tebi me ne spustijo, kurbe pa hodijo s teboj domov!”

In je vame zagnala steklenico, ki je bila že zdavnaj prazna, a saj je imela še eno. Anita je stala z odprtimi usti, žaljivke ni še niti precedila.

“To je tvoja mama?” je zijala.

“Mama, kaj počneš tukaj?” sem jo pobaral. Nisem je videl dvajset let, popolnoma nobenega odnosa nisem imel do nje. Niti do očeta pravzaprav ne, ki je bil ves čas

s konji, če ne tam, pa v družbi s kakimi ženskami takih ali drugačnih kvalitet. A njega sem tu pa tam kljub vsemu videl, tudi na ohcet je našel, medtem ko tale tu ni niti pisala ...

“Sprašuješ, zakaj sem tu?”

“Ne bi ponavljal, mama! Zavleci se nekam in daj mir!”

“A tako? Zdaj pa bi mir ... Mir ... Petindvajset let si imel mir ... Jaz sem tudi mirovala ... Zdaj pa pijem ... Pijem kot žolna ... Čuk sedi na veji, tralala, tralala, sova na vereji, hopsasa ...”

Anita je takrat končno dojela.

“Čakaj ... Ozmerjala me je s kurbo?”

“Pusti zdaj to!” sem rekel. “Itak bom poklical žandarje, naj poskrbijo zanjo, midva morava še ujeti kak odsev lune na vodi! A se Urh potika kje tod okoli?”

A do takrat je žandar Urh že prišel do nas; pijansko vpitje moje mame se je verjetno slišalo po celem mestu. Še dobro, da sem bil rekviziter, da so ljudje, ki so prišli na predstavo, že šli, in niso bili priča temu izpadu. Samo čakal sem, da bo popenil kateri od stanovalcev v bližini gledališča.

“Žandar?” je začudeno pogledala mama. “Zakonu me boš predal? Ha ha, Tonček, kaj? Kje pa je Stevo, Štefan, kje je? Kje je frdamana konjska figa? Se kje poja s priležnicami kot ti?”

Namignil sem Urhu, naj še malce počaka.

“Mama, ne deri se! Celo mesto boš zbudila!”

“Ha ha ha!”

“A me je spet oklicala za ...” je vzkliknila Anita.

“Mama, moja žena ni kurba!” sem odločno dejal.

“Tvoja žena?” se je zakrohotala in se zamajala v južni smeri cerkvice na hribu. “Tvoja žena? A Stevo ve? Štefan ve?”

“Ve, bil je na poroki!”

“Oho!” je zamrmrala. “Bil, kaj? Se ga je natolkel, švajn? Je bil grob, švajn? Gotovo kje pije, gotovo se kje posmehuje tistim, ki pešačijo!”

“V očetovo življenje se ne vtikam. Ničesar ni rekel, ko si me dala k nunam, mene in sestri!” sem povedal. “Še vedno dela v konjušnici! Ne hodim tja!”

“Stoprav, da ne hodiš! Stoprav! Ha ha ha!” je vpila in nato sem končno namignil Urhu, naj poskrbi zanjo.

“Stran tace, ti pankrt!” je zarjula, da se je ulica kar stresla. “Mene že ne bojo žandarji čez mesto gnali!”

A Urh, močan kot vol, jo je prijel in odnesel. Je že vedel, kam. Takrat sem jo zadnjič videl. Nisem izvedel, čemu se je vrnila, takisto ne, ali je šla nazaj v Ameriko, tudi ne, kako je sploh izvedela, kje delam. Ni me zanimalo. Z Anito sva šla na sprehod, kot sva se dogovorila, le da je bil bolj tih kot običajno. Vedel sem, kaj mori mojo soprogo.

“Oprosti, ker vprašam,” je rekla, “a tvoj oče res ni daleč, pa se ne vidita in ne slišita! Kako to?”

“Kaj pa tvoji?” sem odgovoril, ne da bi ji odgovoril. A prekleto dobro sem vedel, kako je bilo z njeno družino, že večkrat mi je vse povedala.

“Vzela jih je vojna!” je rekla Anita. “Ampak jaz sem prva vprašala!”

“Saj vem, kaj je bilo s tvojimi! Huzar pocitraj še to! Svojih staršev pravzaprav sploh ne poznam!” sem rekel. “Nune poznam precej bolje in grozeče šibe ravnateljve tudi! Morda je bolje, da ostane tako, saj si jo slišala prej!”

“Jo boš jutri šel poiskat?”

“Jutri imam prost dan, Anita! Zjutraj bom sicer moral v gledališče, ker moram pripraviti par stvari za premiero Česnove sape majorja Siblinga, potem bi se pa učil. Si res želiš še enkrat poslušati vse to?”

“Jutri menda ne bo pijana!” je rekla Anita.

“Ne vem, je ne poznam tako dobro!” sem rekel. “V konjušnico pa tudi ne bom hodil in se bratil samo zaradi lepšega! Se ti zdi, da bi moral?”

“Eh ...” je rekla Anita in potem sva spet nekaj časa molčala.

“Oprosti v njenem imenu!” sem zinil čez nekaj časa. Bila sva že čisto na koncu sprehoda. Anita se je nasmehnila.

“Očitno ji v Ameriki ne gre tako zelo dobro!”

“Nikoli ni povedala, kaj počne tam. Nikoli ni pisala, nikoli poslala denarja. Očeta je najprej čisto strlo in če bi ne bil nagnjen k promiskuitetnosti, bi težko preživel! Tako pa je nekako šlo. V mestu so ga čudno gledali, a si je kmalu dobil spremljevalko, dve. Nekaj časa pa je bil že čisto preč, shujšan, niti klobas ni več jedel!”

“Hm ...” je rekla Anita. “Pri meni je bilo bolj enostavno, vse so jih lepo postrelili, jaz sem se pa nato poročila z vojaškim človekom, ki je služil pod cesarjem, pa je bilo!”

“Ja, ti si jo poceni odnesla!” sem zamrmral. Incident pri gledališču sem hotel čimprej odmisлити, čeprav ni bilo čisto res, da me srečanje ni prizadelo. Me je, imel sem tudi cel kup vprašanj. A ko začneš mešat drek ... To sem pobral še od očeta. On je mešal samo kavo. V šoli nismo smeli piti kave. Vidite, kako zapleteno je to?”

Pisalo se je leto 1932 in na grbi sem imel še nekaj izpitov. A v gledališču smo dobili pomemben obisk, prišel je Vittorio De Sica, ki je v filmu *Gli uomini che mascalzoni* pel pesem, ki si jo je popevala vsa Evropa. Parlami d'amore, Mariu je bila Aniti tako všeč, da sva morala na Dunaj gledat to reč. Ne sprašujte me, kako je de Sica zašel k nam, a ostal je teden dni in po istem smo se odločili, da na oder postavimo glasbeno predstavo, ki bo na nek način v zvezi z Italijo. Vedeli so, da bodo nalogo morali zaupati Vapičevskemu, čeravno si je takrat zlomil nogo. Glasbo, he he, glasbo so zaupali Aniti.

“Radi bi, gospa Skapinova, da je zadeva nekolikanjci hišna, razumete, da vidimo, kaj smo meščani vzposobni ustvariti na tem področju!” je gostolel gledališki ravnatelj, direktor, karkoli že.

“Herr Resnick,” je Anita nekoliko žlehtnobno nagovorila gospoda, “kje ste me pobrali? Že res, da sem svojčas ...”

“Študirali ste na Dunaji!” je pribil Resnick. “Saj to se ve, to vemo, kajne?”

“Že res ...”

“Kompozicijo ino klavir!”

“Že res ...”

“Poleg tega ste bili poročeni z ...”

“Prav!” je zavzdihnila Anita. “Bo pomagalo, ako rečem, da nisem še nikoli ničesar resnega nakomponirala? Kaj šele cele gledališke predstave! A voljna sem poskusiti, če tudi moj mož dobi vlogo!”

Kar poskočil sem v stolu.

“Kako?” je zazijal Resnick. “A ni on naš rekviziter? Pomočnik torej? Ima izkušnje? Je že kdaj igral?”

“Že v rosnih letih je napisal igro in zaradi nje utrpel ...” je povedala Anita, ne pa tudi, kaj sem utrpel. “Svetujem, da sodelujemo, da s piscem teksta tudi kaj uženeta! Kdo pa bo pel glavno vlogo?”

“Efigenija Tusstova!” je povedal Resnick. “Zdaj jo moramo zasedati, ko Lokanova noče več igrati, vse bolj čudna je, drži se zase! Efigenija pa mlada in glasek ima ko tzipora, mil in sladek, kajne. Pravšnja bo za vlogo! Bi ji pa ob bok dali Hotina, on bo ž...”

“Ob bok ji boste dali mojega moža!”

“Tončka? Pa zna peti?”

“HVEEEEEEEEE!” sem se oglasil s stola.

“Močan glas imaš, močan, Anton!” je zagodrnjal direktor. “A kaj vem, kako bi ... Hotin je vendarle ... In da bi ti, kot rekviziter, pomagal pri tekstu in še pel glavno vlogo ... Aj aj, ne vem, kako bo, Anita, vi pač nekolikanjci pretiravate, menda?”

Anita se ni pustila zmesti.

“Bi pel?” me je vprašala.

“Če bom že sodeloval ...”

“*Bi pel?!*” je znova vprašala, odločneje. Vedel sem, da je ne smem namočiti. Silno se je potegnila zame. In poprej sem rekel, da sem zgolj absolviral zato, ker sem začel dobivati manjše vloge. Vraga, lagal sem. Pristal sem sredi orkana!

“Bi!” sem dejal.

“Pa Vapičevskega boš držal nazaj!” je rekla Anita. “Če mu bomo pustili proste roke, bo napisal dvanajst predstav!”

“Aj aj ...” je tožil Resnick in gledal najprej mene, nato njo. Bilo mu je že žal, da je prišel, a zdaj se ni mogel več umakniti. Jaz pa sem dobil priložnost, ki je ni veljalo izpustiti. Leto 1933 je bilo pred vrati, izpite bom naredil, sem si dejal, potem pa bomo videli ...

“Moj soprog študira pravo!” je še povedala Anita. “Je tik pred koncem in ne vidim, čemu bi moral dvajset let prinašati sveže podvezice vašim odrskim divam!”

“Aj aj ...” je spet zastokal Resnick in vstal. “Po kurirju bom poslal pogodbo za oba! Že te dni, pa še do Vapičevskega stopim!”

“Danes zvečer bo v naši oštarijici!” sem rekel. “Bo najbolje, da ga dobite kar tam! Nekoliko razjarjen je še, ker ste zavrnilo tisto igro ...”

“Ampak otroci ne morejo ... Nasilje je le preveč ... Aj aj!” je stokal Resnick in šel.

Vapičevski mu je še isti večer spustil bombo v čelo.

“Tega ne bom pisal!” je rekel. “Kazen mora biti, ko ste me tako grdo odškrnili! Vse bi se dalo dogovoriti, igro bi prenapisal, a sem od vas dobil zgolj psovke!”

Nato se ni več zadrževal.

“Preklet bodi, Resnick!” je zarjul. “Ti in tvoji kovači, stenice, pranger in volt, stovolt! Boš vzal pet mojih iger, nenasilnih, družinskih celo, kaj? Se boš odkupil pred bogom in temile pijanci tu?”

“Vapičevski, saj ne veš, kaj govoriš!” je zinil Resnick in šel.

Vapičevski je nato pogledal mene.

“Zakaj pa ti ne napišeš?”

“Saj bom že igral!” sem rekel.

“*Igral boš?*” je zazijal Vapičevski. “Saj to je odlično, ti je to Anita skuhala, slišim, da bo komponirala? Boš z Efigenijo?”

Pokimal sem.

“Zakaj pa še ne napišeš hudiča?” je zanimalo Vapičevskega.

“Že dolgo nisem pisal,” sem rekel.

“Lej, onega De Sica smo gostili, pel je tisti šlager!” je Vapičevskega že lomil smeh. “Zdaj bo še režiral filme, si slišal?! Zvezda je, osat se mu umika, tako pokončno hodi! Ti pa študiraš pravo, napisal si igro, zaradi katere so te sunili v rit dušebrižniki, Anita bo komponirala, a si vendar čisto zmešan?! Hej, to je naše gledališče, ne pišeš za London!”

“Tisti fijasko izpred let mi ni ravno ulil samozavesti!” sem pribil.

“Ti jo pa jaz ulijem!” je zarohnel Vapičevski in postavil predme kozarec z vinom. “Pij!”

“Ne!” sem rekel. “Grem pisat!”

Resnick seveda še ni vedel, kako smo se odločili za pivsko mizo. Pisal sem celo noč in zamudil na izpit iz Korekcije predorkanskih gredic, čeprav pri nas orkanov sploh ni bilo. Na pravu sem moral narediti še obsežen izpit iz predmeta Pogodbe med Triasom, Juro in Kredom, kateremu bi sploh ne mogel pristopiti, če mi ne bi tisto prvo leto uspelo odpisati Rimljanov.

Po tistem, ko sem naredil prvi del rimskih peripetij, ni bilo posebej težko odpisat pisnega dela, kombinacija pa je bila zoprna.

Prvo – pisno – vprašanje je bilo: kaj je to rimsko pravo in odkod fontana v njem?

Brez težav sem odgovoril. A zdaj je bilo na vrsti ustno vprašanje. Pomahati smo morali z zastavico, na kateri je bil pomanjšan zemljevid rimskega imperija; tako smo profesorju povedali, da smo nared za ustno.

“Skapin in Čelavec,” je zamrmral profesor, ko je videl dve zastavici v zraku. “Najprej vi, Čelavec, po abecedi pojdimo, saj bi vas po takem vrstnem redu tudi zabolli!”

Čelavec je bil precej napiflan, odgovor na sicer kompleksno vprašanje “Ali lahko rimsko pravo pišemo tudi obratno?” je izstrelil kot iz topa in navedel vrsto referenc iz pravniških in filozofskih knjig. Odgovor je sicer enostaven: “Ne smemo!”, a vprašanje je kompleksno, ker nanj ne smemo odgovoriti enostavno.

Potem sem bil jaz na vrsti.

“Skapin!” je rekel profesor. “Anton, kajne?”

“Tako je!” sem rekel.

“V redu, nadaljujte s pisnim vprašanjem!” je rekel profesor in tudi naslednjih šest izmenjav se je izteklo v nekakšnem solidarnostnem miru – mi smo v glavnem odgovarjali, profesor pa je bil nezadovoljen samo s Šolt-Parzejem, ki ga je pognal iz predavalnice.

Čemu torej pišem, da je bil kombiniran izpit zoprni? Stres, lepo prosim. Pisati in biti vprašan naenkrat, preklapljati iz ene skrajnosti v drugo ... Mi smo očitno dobili lahka vprašanja, naslednja skupina je pocepala kot britvice, ko jih požre Velika Ženščina Atrofejska.

Izpit iz predorkanskih gredic je bil druga pesem.

“Kolega, zelo mi je žalostno, a zamudili ste pol ure!” je cvilil profesor Senc, ko sem prisopihal na izpit.

“Šviii ... švak švak ... šviiii ...” sem mu, popolnoma brez sape jel razlagati, kaj in kako.

“Kolega, zelo mi je žalostno ...”

“Šviiii ...” sem še vedno sopihal.

Profesor Senc je zavzdihnil.

“Sedite torej! Zamudili ste pol ure, torej boste imeli toliko manj časa za pisanje, urico zgolj! Sedite torej! Zamudili ste pol ure, zato vam bom odbil eno oceno, vas degradiral že na začetku! Zelo mi je žalostno, a izpitne pole ne čakajo! Želijo biti napisane! Sedite no!”

Pol ure manj in še ocena nižje, še preden sem sploh kaj napisal! No ja, bržčas sem si zaslužil, študij je prvi, kajne, kdo pa je rekel, da moram pisati vso noč! Pol ure se mi je poznalo, a sem kljub temu nekako odgovoril na vsa vprašanja, sicer pomanjkljivo, a upal sem, da bo dovolj za pozitivno oceno. Vrste deževja sem poznal, teorije o

temnem nebu pred nevihto tudi. Vsa reč me je ravno toliko zanimala, da sem jo nekako odnesel.

Trias, Juro in Kreda sem odložil. Enostavno nisem zmogel. Z Anito sva delala po ves dan; zdaj sem začel dobivati igralsko plačo, nisem bil več rekviziter, pa še za pisanje sem dobival plačilo. Resnicku to ni bilo preveč všeč, nisem bil profesionalca, pa še po hierarhiji nisem napredoval, a mene sploh ni motilo.

Zasnoval sem zgodbo o raznašalcu mleka, ki nekega dne dobi v glavo časopis. Ugotovi, da enostavno mora plesati in peti, sicer ne bo osvojil srca Melite Meščanske, dekleta, ki je gledalo večinoma za modro krvjo. Vendar je Melita tik pred poroko z Orjaškim Benjaminom Kaj-Ti-Je-Deklica Rotirajočim, inteligentnim in izobraženim študentom, ki pije samo studenčnico. Benjamin pred Melito skriva, da je poroko obljubil še eni ženski, Tereziji, Ki Veze Gobeline, hčeri mestne Matere Vseh Obzidij, nevarne in zoprne ženske, niti juhe ne bi posrkal iz njenih rok. Ko najdejo knjigo tiskarja Glena, v kateri piše vse o Čednem Podeželanu, pevcu malih tiskanih črk, tiskarja obglavijo, Benjamin pa z vlečenjem slamice določi svojo izvoljenko. Raznašalec mleka ugotovi, da ni dobro dobiti časopisa v glavo in sklene, da bo napisal avtobiografijo. Anita je osnovno zgodbo odlično podprla z dobro namerjenimi glasbenimi temami, ki sledijo druga iz druge: udarec s časopisom, padec steklenice in tako naprej.

Resnick se je odločil, da me bo pred premiero glasbene predstave, ki smo jo poimenovali Tokrat pa brez beljakovin, preizkusil v eni od stranskih vlog v predstavah, ki smo jih že igrali. V Mostiščarskih pleskarjih A. Z. Edobimova sem nadomestil Jepšinčka, ki so ga zaradi naduhe tako ali tako že odslavljali. Bil je kralj manjših vlog, a ljudje si ga nikoli niso vtisnili v spomin, ne vem, zakaj. Res je bil dober. Nisem bil čisto prepričan, kako ga bom nadomestil, a stavek "Uh, gospa, mar res?", ki je bil edini Jepšinčkov stavek na odru, sem nekako zmogel. Nato njegov lik pobije na tla velika vreča s tobakom. Baje sem bil pri padcu pod vrečo precej prepričljiv in Resnick je bil posledično manj živčen.

Premiera Beljakovin se je zgodila nekega jesenskega večera leta 1934, z njo pa, če mene vprašate, tudi uradno moja igralska kariera, pri tridesetih. Žolta je bila moja usoda, zadevo smo peli in igrali tri sezone. Vmes sem končno dobil malce večjo vlogo v Ustrojeni gobarici, igral pa sem tudi v Vrčku piva, ki se mu ne splača živeti, kaj šele plačevati krojača. Anita mi je iz Avstrije dobavljala razne strokovne tiskovine in tako sem ugotovil, da nismo v našem gledališču igrali ničesar brechtovskega, pač pa precej meščanskih dram in nekaj ontologije, denimo Vrček piva. A leta 1937 smo končno igrali Opero za tri groše, kar je bila moja zasluga, ker sem direktorja davil, vse dokler mi ni obljubil, da bo zadevo dal v repertoar in jaz v vlogi Mackieja Messerja.

Umetniškega vodje med letoma 1930 in 1938 nismo imeli, vse je urejal direktor. Anito so vmes redno najemali za pisanje teh ali onih glasb, potem pa so ji predlagali, če bi ona prevzela umetniško vodenje. Odklonila je, ker se ji je zdelo navzkrižje interesov, imeti moža v ansamblu in umetniško voditi teater. Na koncu je pod prisilo popustila in gledališče umetniško vodila vse do smrti leta 1941.

Ko je umrla, sem absolviral, tako da je imela še to zadoščenje. Potem pa se je začela druga svetovna vojna, ki sem jo prespal in to na varnem, v katakombah pod dunajsko opero. Navlekel sem si ozimnice, se najedel in šel spat. Zbudil sem se 18. 9. 1945, ravno prav, da so me poklicali na zaslišanje.

“Anton Skapin, kje ste bili med vojno?”

“Na Dunaju!”

“Ste bili pridruženi okupatorjevim silam?”

“Ne. Kakšnim okupatorjem?”

“Skapin, nas zajebavate? Kje ste bili med vojno?”

“Med kakšno vojno?”

Spat sem šel, ko so napovedali, da zna bit cel hudič. Za vojno sem seveda vedel, nisem pa bil udeležen v njej. Prav tako nisem bil na okupatorjevi strani. Nikjer nisem bil. Spal sem.

“Skapin,” so mi rekli, “še vedno ni jasna vaša medvojna lokacija, medtem ko vi trdite, da ste se najedli in odspali štiri leta!”

“Pred vojno,” sem rekel, “sem precej študiral, igral in tudi pisal. To človeka utruji!”

“Aha, pa ste le priznali, da veste za vojno!” so poskočili.

“Saj ste mi vi povedali!”

Ni me bilo na nobenem seznamu in zdelo se je, da se jim bo zmešalo; nikamor me niso mogli umestiti. Nato so mi ponudili članstvo v tedajšnji vladajoči stranki.

“Je to politična organizacija?” sem vprašal, bebavo, saj sem dobro vedel. Komunistična stranka je bila že pred vojno, tudi krščanski socialisti, vendar s političnimi zadevami nisem hotel imeti nič. Igranje je bilo čisto dovolj.

“Skapin, tu piše, da ste absolvirali pravo!” so mi rekli. “Ali ste najbolj zabiti pravnik na svetu ali pa se delate norca iz nas!”

“Ne eno ne drugo!” sem rekel. “Prvo bi postavljalo v slabo luč mene, drugo pa vas!”

Tedaj se je glavni zasliševalec začel na glas režati.

“Alo, pojdite, Skapin, nazaj na oder! Nabriti ste bolj kot opaž, iskrega duha imate! Držite se teatra, vse ostalo pa pustite, da boste dolgo živeli in vam bo dobro na Zemlji!”

“Amen!” sem rekel in šel.

Najprej sem se oglasil pri družinskem odvetniku Nulšču, da sva uredila vse potrebno z Anitino zapuščino. A stanovanje je bilo prazno, komajda sem prenašal tišino.

Šel sem obiskat njen grob in grob Marije Lokanove. Že res, vojno sem prespal, preživel sem, a kaj zdaj? Poklical sem Vapičevskega in šla sva se ga napit.

“Mislil sem, da si umrl dva dni po Anitini smrti, ko so napadli, da je tisto kamenje padlo nate!”

“Ne, spal sem!”

“Nisi povedal!”

“Vem, tako me tudi nihče ni izdal!”

“Kaj boš zdaj?”

“Oblast me je poslala nazaj v gledališče. Igral bom, morda tudi pisal ...”

“Ha ha ha!”

“Ti pa nisi videti posebej dobro!”

“Videz ne vara! Švelšč me daje, boli ko hudič, ampak zdravnik pravi, da mine, če redno ješ tablete!”

“In?”

“To mi je šele danes povedal! Bomo videli!”

“Le redno jih jej! Ti si edini, ki ga še sploh poznam!”

“Ah, saj jih je nekaj preživelo, ni tako hudo! Resnicka so sicer ubili in ustrelili, čeprav je po rodu njihov. Leta 1942 so ga, kar v zaporu!”

“Med spanjem?”

“Baje!”

“Kdo pa zdaj vodi gledališče?”

“Ščepatina. Jure.”

“Ščepatina? A ni on bil pred vojno vratar v kinu?”

“Nikar ne sprašuj!”

“Pa kljub temu vprašam!”

“Nalij si še!”

Jure Ščepatina! Nisem vedel, kaj naj pričakujem! Poznal me je, tudi Anito, a nikoli nismo zares govorili. Zdaj pa je prevzel gledališče!

“Skapin, a ni tvoja žena bila umetniški vodja do 1941?” me je vprašal, ko sem se pojavil v njegovi pisarni kot na raportu za vaje.

“Bila!”

“Ne vem še, kje te bomo zasedali, tale situacija nas vse drka!” je nadaljeval. “Pravzaprav sem te mislil prositi, če bi ti prevzel ...”

“Če bi kaj?”

“Če bi ti umetniško vodil?”

“Jure, a mi ne bi raje poiskal kakšne vloge?”

“Vlogo boš že našel, za to naj te ne skrbi, sprašujem pa te resno! Dolgo si že v tej ustanovi, kaj praviš?”

“Daj Vapičevskemu to službo, mene pa pusti na oder!”

“Prav!” je nekoliko razočarano rekel Ščepatina. “Sezono šele postavljamo, lahko bi te dal v Marcipanove solze zmagoslavja, bi igral Loputo Američana, ampak razmisli še enkrat o moji ponudbi!”

Ko sem tistega dne prišel domov, sem začel pisati. Pa ne igre, ampak prozo. Mož, ki je prespal vojno. Ni bila avtobiografska zadeva, samo naslov sem porabil. Napisal sem petnajst strani o šolanju šestih temeljev, da bi postali

hiša, pa se odločil, da bom umetniški vodja. Ščepatina si je oddahnil. Začuda me ni nihče spraševal, ali sem član kakšne politične organizacije. Nikoli. Pustili so me pri miru in mi pošiljali orglice za novo leto.

Prvi temelj se je nekoliko prepozno zazrl vase.

"Šel bi k materi ali pa po svetu!"

"Bedak!" je zarohnel tretji. Mojster Črun je že na poti, ti bi pa trobezljaj! Mar bi ostal doma, neulit v cement, mar bi te iz lesa napravili, češ: ampak! Ti si kriv, da smo zdaj na dežju!"

"K materi bi šel! Po svetu!"

"Nimamo je! Niti sveta nimamo! Kam pa misliš iti? Boter Olh je umrl pred tednom dni, raztopilo ga je! Šagrin je popljuval kabino! Še stranišč niso postavili!"

"Nočem se s tem boriti!"

"Čez trideset let boš poslušal Dire Straits!"

"Nočem!"

"Kaj pa?"

"K materi bi šel! Po svetu!"

"Je to graditeljska drama, Skapin?"

"Proza je, ni drama!"

"Ampak ima zveze z graditeljstvom, saj berem: cement, temelj ... Si bral učbenike, Skapin? Si bil na progi?"

"Nič od tega!"

"Kaj pa potlej?"

"Bolj filozofsko pot sem ubral!"

"Kako to pomaga k postavljanju boljšega jutri?"

“Temelji so že, kajne?”

“Temelji, ki filozofirajo! Kje je tu klic k novemu človeku, pogled v prihodnost? Temelj, ki bi rad šel k materi? No ja, to je že nekaj: socialistična mati! Pa je to dovolj, Skapin?”

“Ne vem!”

“Skapin, skregali smo se z Rusi, si vedel?”

“Zjutraj sem prebral!”

“No, prav! Pusti rokopis tu, bomo videli, morda ga damo v program za naslednje leto! Ne vem še, kako naj to tiščem, kot kaj naj prodam, a vruga, ljudje morajo brati! Je abonma polno zaseden?”

“Vsi abonmaji, kaj si pa mislil!”

“Ona partizanska igra o zasanjanem mlečku, ki uide nemškimi zasedam, mi je bila nadvse všeč oni večer. Je tvoja?”

“Ja!”

“Vržeš še kak svoj tekst vmes, kaj?”

“Po enega na abonma!”

“Kako je Vapičevski?”

“Še živi!”

“Prav, prav! Skapin, pusti rokopis tu, bom še bral. Imaš še kako partizansko igro?”

“Kakih ducat jih imam doma, zakaj?”

“Prinesi jih, morda bi kaj tega tiskali za novo leto! Odkar smo se skregali z Rusi, sploh ne vem več, kaj naj tiščem!”

Burni dogodki leta 1948 me niso zanimali. Ostajal sem umetniški vodja, se zasedal vsaj v eni predstavi letno in v programu obdržal po en svoj tekst. Živel sem sam, kar je nekatere čudilo; peščica tistih, s katerimi sem se družil pred vojno, je vedela, da sem bil precej radoživ, a zdaj, po vojni, sem imel toliko dela, da sem na ženske čisto pozabil. Najprej sem hotel absolventski staž spremeniti v diplomu. A odlašal sem tako dolgo, da se je pisalo leto 1954 in v naše gledališče je prišel Elvis.

Vmes sem se, ha!, porečete, kot po čudežu kljub vsemu znova poročil. Leta 1950 sem, ne več rosnih let, srečal Efigenijo Tusst, pravzaprav njenega duha, kajti njo so ubili med vojno, zavezniki. Bila je ljubica nekega nemškega narednika, oba so pihnila. Efigenijin duh pa mi je rekel: pazi, za desno ramo! Ozrl sem se in ugotovil, da sem skorajda sunil preplašeno gospodično, ki je hodila nekoliko preblizu za menoj.

“Joj, sem nerodna!”

“Nič, nič!”

“Ojoj, gospod Skapin! Oprostite, veste da vas nisem spoznala! Tole je pa res neprijetno!”

“Klavdija Grajca! Odkod pa vi sredi mesta ob tej uri?”

To je bilo to. Klavdija je bila nečakinja mojega predvojnega pivskega kolega, Šumana Grajca, ki je delal na občini. Tudi ona je delala na občini, na sekretariatu za kulturo, bila je referentka za vloge. Kakšne, ne vem

natančno. Celo družino, razen nje in mame, so pobili Nemci, onidve pa sta uspeli pobegniti na vas in nekako preživeti pri daljnih sorodnikih. Po vojni je šla študirat ob delu; morala jih je imeti kakih 34, leto gor ali dol. Bila je videti kot šestnajstletno dekle; ko sem jo po neljubem incidentu, kdo ve, zakaj, povabil na čaj v restavracijo pri kolodvoru, je ves čas gledala nekam mimo.

“Nekam tiho ste, Klavdija!”

“Nerodna sem!”

“Pozabite že na to! Kaj ko bi se poročila?”

“Kdaj? Zdaj?”

“Lahko greva takoj na magistrat!”

“Ni zdajle, ob šestih, že prepozno?”

“Kolegiat Ošljaj je moj znanec, bo že uredil! Kaj pravite?”

“Poroka iz ihte? Nikoli še nisem storila česa takega!”

“Potem pa se pretvarjajte, da se poročava iz drugih razlogov!”

“Kakšnih?”

“Zaradi denarja!”

“Hahaha, gospod Skapin, ta je pa dobra!”

Odločila sva se, da se bova poročila iz ljubezni, čeprav sva tokrat pravzaprav prvič spregovorila več kot osem vljudnostnih besed. Anita bi to odobraval, verjetno ni mislila, da bom po njeni smrti, prespavši vojno, sam crkoval v teatru. Klavdija Grajc je bila mlada, očesu ljuba in tudi izobražena, končala je študij metanja kladiva v

tuje jezike. Med vojno je bila kurirčica, vsaj tako je povedala, študirati je začela okrog leta 1935, a so bile vmes druge stvari in potem še vojna, zato je diplomirala takoj po vojni. Ni bilo tako enostavno, kot se sliši, a svoj uradni list je dobila. Meni so pet tistih partizanskih iger natisnili, kar uspešno, še vedno pa ni bilo nič z Možem, ki je prespal vojno.

Mož, ki je z zobmi lomil geotrikotnike, je zaropotal.

“Čemu niste postavili vseh šestih temeljev?”

“Januš Porogvaj je prepovedal!”

“In kdo je Porogvaj? Lastnik opekarne? Pek? Statist?”

“Župan!”

“Ne ne, to ne more biti res!”

Klavdija je zvila noge pod sedalo.

“Se temelji vrnejo domov?” jo je zanimalo.

“Saj ravno to sem hotel spremeniti! Že od leta 1946 poskušam končat to reč, pred dvema letoma sem bil zmenjen za tisk!”

“Saj si končal!”

“Ja, pa mi ni všeč!”

“Preveč zahtevaš odse!” je rekla Klavdija in spet zravnala noge. “Porogvaj je pek, to mi je bilo takoj jasno! Ribič pa je tisti, ki v temi lopne moža, ki je prespal vojno, po zemljevidu Evrope. Mož, ki je lomil geotrikotnike, mu ta zemljevid plača v zlatu!”

“Na to pa nisem pomislil!” sem rekel. “Ko najde zlato ... Tu, tu bi lahko končal vso reč!”

“No, saj!”

S Klavdijo sva se tistega dne takoj po srečanju res poročila na magistratu. Kolegiat Ošljaj je ravno odhajal, a ni imel nič proti, da naju poroči.

“Kako pa to, Skapinov?” ga je zanimalo. “Nisi še ondan žaloval? Ničesar nisi povedal, sploh nisem vedel, da imaš izvoljenko!”

“Saj je nisem imel!” sem rekel. “Prejle sva se srečala na cesti!”

“Potem pa že!” je kimal Kolegiat Ošljaj in izvedel poročni postopek. “Oče ve? Si mu povedal?”

“Ne!” sem rekel. “Sploh ne vem, kje je! Dobro, da si me spomnil! Skočiva zdaj še do konjušnice!”

“V petih letih, odkar si se zbudil, nisi pomislil na očeta?” se je začudil Kolegiat Ošljaj. “Pet brezočetnih let?”

“Reci raje trideset plus!” sem se nasmehnil. “Je preživel?”

“Ja! Med vojno je bil kar pogumen, preganjal se je po hostah, pošto je prenašal in pisal v nekakšen ciklostirani cajteng! Tudi ranjen je bil, a je preživel. Odrezali so mu nogo, a mu je zrasla nazaj. Krogla ga je zadela v vrat, a se je odbila in padla na tla. Iz nje je zrasla goba!”

“Lej no, lej!” sem rekel, povsem neprizadeto, kot bi poslušal zgodbo čistega tujca. Nekje v sebi sem bil verjetno ponosen, navsezadnje se to spodobi vsaj za

knjigo, da ne boste rekli, da sem trd, sovražen človek.
“Kaj pa zdaj počne?”

“Dobil je nekakšen orden, pa so ga vprašali, kaj bi počel in je rekel, da bi rad vozil!” je zamrmral Kolegiat Ošljaj.
“Čudno, da ti tega nisem povedal že prej!”

“Oh, bilo je dovolj drugih tem!” sem zamahnil z roko. Klavdija je začudeno poslušala ves ta pogovor in čakala, da bi lahko vrgla venec.

“Saj res, nista imela prič!” je rekel Kolegiat Ošljaj. “Hm, bolje, da v poročni list vpišem namišljeni imeni in ju tudi sam podpišem! Venec pa lahko Klavdija vrže kar meni, sem že poročen!”

“Ah, ne!” je rekla Klavdija in z ulice poklicala dve starki. Ena od njiju je bila gospa Ohromel, dončdončevka, med vojno partizanska tipkarica, že takrat v letih. Ujela je venec in se nasmehnila.

“Grajčevo pozre!”

“Potem se pa vedve še podpišita kot priči, da ne bom ponarejal!” je rekel Kolegiat Ošljaj. “Pa Susumberja pokličem, da na hitro fotografiramo!”

“Lahko vmes sedem?” je vprašala Ohromelova. “Meni ni sicer šla noga kot tvojemu očetu, Tonek, ampak tudi zrasla mi ni nazaj, pa zato težko stojim!”

“Kar, kar!” je rekel Kolegiat Ošljaj in šel po fotografa.

Radoslav Susumber je bil tak, kot sem se ga spominjal izpred vojne. Suh, prelomljen, z rumenimi prsti od tobaka. Zobe je imel bolj kot ne nametane, kar mu jih je še ostalo. Barvna paleta je šla od rumene do črne.

“Skapin, ti drekač!”

“Kje si bil vsa ta leta, Susumber? Tudi prva leta po vojni te nisem nikjer videl!”

“Skrival sem se v kamnolomu!” je povedal Susumber. “Potem sem živel pri znancih na kmetiji in fotografiral hribe! Potem sem živel v hribih kot puščavnik! Potem me je nekega dne čisto po naključju našel Ošljaj in me povabil nazaj v mesto!”

“Vrnil sem mu staro službo, takorekoč!” je rekel Kolegiat Ošljaj in naju s Klavdijo vrgel iz sobe, ker je bilo že res pozno.

“Greva v konjušnico?” je vprašala Klavdija.

“Ne ne!” sem rekel. “Pojdiva domov!”

Moj Mož, ki je prespal vojno, je izšel leta 1953, a knjiga ni dosegla večjega kroga ljudi. Tudi kritik ni bilo. Vsaj veliko ne. Eno so napisali za mestni časopis, a je šlo bolj za opis lepe trde vezave. V vsebino se ni nihče vtikal in tudi ona se posledično ni vtikala v nikogar.

Na svoj petdeseti rojstni dan sem nehal kaditi. Že prej nisem kadil veliko, zgolj občasno, tu pa tam v družbi, niti škatlico na teden ne. Nato mi je začelo presedati še to. Nekako sem si želel, da bi nehala tudi Klavdija, a nisem imel pravice zahtevati, mi tudi ni padlo na pamet. Samo želel sem si. Tudi ona ni bila ravno verižna, a je pokadila nekaj več kot jaz. Zdaj pa dovolj o kajenju. To sem zapisal samo zato, ker vem, da so nekateri obsedeni s tem, ali je ta, o komer berejo, kadil ali ne. Kadila ali ne. In ali je nehal. In nehala. In kdaj, kako, čemu? Včasih

prelistajo knjigo še pred nakupom in preverijo, če je v njej omenjeno kajenje. Če ni, je ne kupijo. Če protagonist kadi, se namrdnejo. Če nekje na sredini neha, mu zaploskajo. Če umre zato, ker je kadil, mu privoščijo. Rečejo: no, evo, bil bi nehal, pa bi še živel!

Povrnimo se k pomembnejšemu dejstvu: ko sem se bližal petdesetemu, je v naše kraje prišel Elvis. Takrat ga ni nihče poznal. Pravijo, da je prvo ploščo posnel v Memphisu, kar je popolnoma legitimna izjava, a ne poznajo cele zgodbe. Kako je Elvis našel k nam? Sam je povedal, da je na nekem križišču v Memphisu nekoliko prehitro zavil, se znašel v morju in potem pri nas. Če sem že tu, je dejal, bom pa nekaj posnel. V ZDA so se mu bolj ali manj posmehovali in tudi na ulicah našega mesta s svojo nenavadno podobo ni ravno zbujal občudovanja. A vstopil je v gledališče, jaz pa sem ravno takrat stal v avli in čakal Klavdijo, ki je bila na stranišču. Bilo je že pozno.

Nemško sem sicer znal, pa latinsko, s fakultete, pobral sem tudi par francoskih besed – tega me je naučila Anita. Angleško pa nisem znal. Elvis je pristopil in začel nekaj momljati. Na srečo je ravno takrat Klavdija končala svoje opravilo in me rešila. Ona je znala angleško in z Elvisom sta se spustila v daljši pogovor.

“Prijazen fant!” je rekla po kakih desetih minutah.

“Kaj pa hoče?” sem pobaral.

“Pravi, da je prišel iz Memphisu in da nima kam iti!”

“Egipčan?” sem zazijal. “Glej no, glej!”

“Ne, Američan!” se je zarežala Klavdija. “Nisi še nikoli bil v Ameriki? Nisi šel z ladjo čez ocean, ribal palube, preklinjal in od daleč opazoval vrtince na vodi?”

“Ne!” sem rekel.

“Tudi jaz ne!” je priznala.

“Kaj torej predlagaš?”

“Sobo za goste imava prosto!” je rekla Klavdija. “Čez noč ga spraviva tja, zjutraj pa naj se znajde!”

Ostal je leto in pol, nakar se je poročil in odselil. Vmes si je našel službo v računovodskem oddelku mestne tovarne tehtnic. Njegova žena je delala kot tajnica v tovarni posode. V primestju sta zgradila hišo in še vedno živita tam, oba dokaj zdrava, ravno oni dan smo bili na kavi. Elvis se je sicer naturaliziral in asimiliriral z bolj udomačenim imenom in priimkom, precej težko pa je požrl dejstvo, da je v ZDA zaslovel njegov brat dvojček in to z njegovim imenom. Hudič je raztrobil, da je drugi brat mrtev, samo zato, da ne bi nihče posumil. S Klavdijo sva Elvisa komaj pomirila, da se ni vrnil in bratu razbil betice, a sva ga prepričala, da tovrstna slava tako ali tako ni zanj – ceno bo plačal brat. To se je res zgodilo, umrl je leta 1977. Elvis je šel na pogreb in me vzal s seboj, vendar se ni izdal. Za Ameriko je bil uradno mrtev; tudi če bi dokazoval, kako in kaj, ne bi dosegel česa bistvenega.

Prizadelo ga je tudi, ko mu je leta 1958 umrla mama in 1979 oče. Nobenega od teh pogrebov se ni udeležil.

Gledal je bratove posnetke, kako se je metal na materino krsto. Vem, da je moral prestajati hudiča in pol. A Elvis je dočakal penzijo, njegovo življenje ni ogroženo, kitaro pa je skozi leta občasno igral na zabavah v tovarni in tudi med prijatelji. Posnel pa ni ničesar.

Tudi jaz nisem takrat še ničesar posnel, tudi proze nisem več izdajal, niti pel nisem več v gledaliških mjuziklih. Posvetil sem se umetniškemu vodenju in igranju. Pisal sem edinole še dramske tekste, zlasti po letu 1949, ko je umrl Vapičevski. Pisanje dram me je tolikanj zadovoljevalo, da sem po dveh mandatih pustil umetniško vodenje in se posvetil samo igranju in pisanju. Ničesar nisem tiskal, pisal sem zgolj v uprizoritvene namene. Na odru je končalo kar nekaj mojih dram, med drugim Srebrna korist, ki ima gotovino in Ne glej skož cev, ko govoriš. Ko smo ustoličili Dneve komedije, sem napisal prvo "hišno" komedijo za finalni večer, Mestna Nefretiti. Vmes sem za en mandat spet prevzel umetniško vodenje. Pisalo se je leto 1968, zgodilo se je ravno za Klavdijin triinpetdeseti rojstni dan. Sam sem bil že na polovici sedmega križa, a starosti nisem kaj dosti čutil. Tudi Klavdija se je, kajenju navzlic, dobro držala. Imela sva avto, kupila pa sva tudi hišico na deželi, kot se baje spodobi.

Pravzaprav sva jo podedovala. Jaz sem jo, če povem po pravici, in sicer od obeh svojih sester, ki sta leta 1960 umrli v Nemčiji. Bili sta stari 61 let, to še niso bila leta za

pokop, a od njunega skupnega odvetnika sem dobil pisemce. Ne vem, kdaj sta si nabavili kočico na podeželju, blizu gozda XVIII., na ravnem sicer, brez nevarnosti plazov. Tja gotovo nista zahajali; če prav vem, sta bili ves čas v Nemčiji, poročeni. Otrok nista imeli, kar je tudi bilo čudno. No ja, pa saj jih tistihdob tudi sam nisem imel, očitno je bilo to v družini. Anita si ni želela otrok, Klavdija tudi ne, očitno sem podzavestno izbiral take ženske. Pri svojih letih bi jih Klavdija, ko sva se spoznala, še lahko imela, a je šlo nekako mimo. Na oddih v tisto hišico sva s Klavdijo šla kakih dvakrat, največkrat petkrat, pa se odločila, da jo prepustiva sosedovemu gospodarju v zameno za drva in koline naslednjih deset let. Rekel je, da bi nama koline tako ali tako dal, da pa lahko primakne krompir ... za teh deset let. Strinjala sva se in z zagotovljenim krompirjem, drvni in kolinami lepo šla nazaj v mesto, kjer sva se najbolje počutila.

Po tem zadnjem mandatu sem se upokojil. No ja, šel sem po štirih letih, tako sem se odločil. Leto 1972 se mi je zdelo ravno pravšnje za odhod. Že kako desetletje sem ob službi igral še v že omenjenem lokalnem eksperimentalnem gledališkem društvu Zodiak. Po pogodbi tega ne bi smel početi, a sem, ker me je zanimalo. Tja sem sprva hodil anonimno, skrit pod dolgimi brki, ki so me seveda takoj izdali, saj sem tudi sicer nosil dolge brke in tudi nekaj brade. Kot sem že omenil, smo igrali moj mladostni greh, kar je bilo zame presenečenje, zanje pa tudi, ker si niso mislili, da član

mestnega establišmenta, kot tak po splošnem mnenju konvencionalen in nefleksibilen, premore take zadeve. Leta 1967 sem tudi v reden spored gledališča dal najprej izbrane dramatizirane odlomke iz Cankarjeve Erotike, nato pa smo igrali še dramo Bes iz, bes v, igro Utrechta Gleandra, nemškega eksperimentalnega dramatika, ki je erotiki na odru dajal velik poudarek. Dramo smo uvrstili v pozen večer in s posebnim detektorjem za matične številke preverjali rojstne letnice obiskovalcev. Dal sem si manjšo vlogo Oblečenega Formidabla, ker sem bil star 63 let in nisem hotel v spodnjem perilu ali brez njega tekati po odru. Vendar smo največ takih stvari igrali pri Zodiakih. Nisem igral čisto v vsaki predstavi, včasih sem samo kaj svetoval ali jih opazoval med vajo, ker sem v tem preprosto užival. Izbirali so tekste, ki bi niti mrtvi ne prišli na uradne odre v državi. Večkrat je prišla tudi Klavdija, velikokrat pa smo samo sedeli in kadili. V takih trenutkih sem prekršil svoj nekadilski kodeks, a nikoli nisem pokadil več kot drugi.

Leta 1972 je umrl tudi ravnatelj, ki je rekel, da bi storil človeštvu uslugo, če bi me obesil. Bil je star 118 let, a ni umrl naravne smrti. Umrl je nadnaravne smrti, so pisali časopisi, ponj naj bi namreč prišel duh njegovega brata, tudi ravnatelja, a osnovne šole sto osemdeset kilometrov stran, s katerim naj ne bi poravnala vseh računov. Pravili so, da se je starec ves bled zazrl v zid, rekel: "Josip!" in podlegel tem besedam. Na pogreb nisem šel, sem pa uredil, da so noč pred pogrebom ukradli krsto in jo

zamenjali s plastično. Na pogrebnem niso nikoli ugotovili, kaj se je zgodilo, bilo pa je prepozno, da bi naročali novo krsto. Zagrebli so ga v plastični.

Ta dogodek je sprožil novo ustvarjalno žilico in napisal sem kratko detektivsko igro, da bi jo igrali z Zodiaki. Vrata, ki nikamor ne vodijo se mi, po pravici povedano, niso zdela dovolj dobra, da bi jih silil v repertoar svojega matičnega gledališča, vrh vsega pa sem bil upokojen. Zabavalo me je, da me prva tri leta iz mojega teatra sploh niso poklicali, niti na novoletno zabavo ne, leta 1975 pa so me tožili, češ da sem med službovanjem igral v konkurenčnem gledališču. Moj odvetnik se je samo smejal. Rekel je, da ljubiteljsko eksperimentalno društvo ne more biti konkurenca javni ustanovi. A Zodiakovci niso bili slabi, če bi bili, bi ne sodeloval z njimi. Zdelo pa se mi je, da bodo iz Vrat nekaj naredili, medtem ko bi v teatru samo čudno gledali, kaj neki se stari zdaj sili! To, da igra ni bila preveč dobra, ni njihova krivda. Tudi moja ni, kriv je pisalni stroj, mar bi imel dvobarvni trak!

ŽUNŠČ: Kakova so to vrata, katera sem slišal? To niso prava vrata!

MULTI-MAL-ALOJZ: Ne, to so vrata, ki nikamor ne vodijo!

ŽUNŠČ (se namuzne): Prav ta vrata!

Klavdija je trdila, da je igra tako slaba, da je zanič, in, če že sam nočem več pisati proze, osmoljen z relativnim

neuspehom Moža, naj igro dam komu predelati v dobro detektivko, ker nastavke da ima, samo jaz da sem v letih in dekrepiten. Nato se je začela smejati in rekla, naj pozabim drugo polovico zadnjega stavka.

Drugi del ustvarjalne žilice se je začel kazati tako, da sem se zaprl na dvorišče in začel izdelovati dirkalne avtomobile. Najprej sem iz velikega kartona izrezal dve okrogli površini in ju poimenoval kolo. Šesti dan sem počival, sedmi dan pa je iz tega nastal dirkalni avto. Klavdija mi je svetovala, naj jih začnem serijsko izdelovati. A najprej sem želel ugotoviti, ali zdržijo snežni metež, orkane, poplave in podobne pojave, ki so redni spremljevalci dirkaških tekem. Nato je občina ponudila, da odkupi patent in te zadeve opravi sama. Bil sem pameten, prodal sem jim ga, pri teh letih se mi ni več dalo ukvarjati s testiranjem.

Skratka, ugotovil sem, da mi upokojitev kot taka ne dene dobro in da moram ves čas nekaj štrenčariti. Klavdija je še hodila v službo in tako je bilo vse do leta 1977, ko se je tudi ona upokojila. Takrat so me za eno leto povabili k pisanju kolumen za mestni časopis, šele leta 1980 pa sem dobil prvi klic iz gledališča, poleg seveda tistih za obnovitev abonmaja. Gledališče sem obiskoval ves čas, gledal, kaj počnejo in koga zasedajo, trudil sem se tudi, da ne bi kritiziral. Okrog leta 1976 sem bil navdušen nad postavitvijo Šamponiziranih žena Čaj-Odvajeva, v katerih sta igrala mlada upa, Srebinski in

Ajademonškova, on v vlogi losjona, ona šamponizirane žene. Navdušen sem bil tudi nad glasbeno komedijo Škatlica za srnjake, ki naj bi jo spisal Srebinski. In zelo sem bil vesel, ko so leta 1979 spet igrali mojo dramo Površni portreti liposukcije. No, in nato so leta 1980 sporočili, da so pomislili name, če bi morda bil pripravljen režirati čisto novo postavitev Urmacherjeve Plenjene vazice, ki je prišla na repertoar prvič po letu 1955, ko sem jo tja uvrstil zaradi izrednega dramskega preobrata na sredini. Takrat sem igral stransko vlogo Zagrenjenega Odstotka, ki jo je zdaj igral Srebinski, v glavni vlogi Rešilne Zidane pa je bila gostujoča igralka Joka Spontenkova, sicer iz zamejskega gledališča. Zelo zamejskega, prišla je iz Moskve, a kot Rešilna Zidana je vso igro samo ukala, to je bila poanta predstave. Potem sem režiral še Kurirčka v osmi ali deveti, nakar sem igral Zlohotnika v Precej premladi gospodinji s ključem, ki je bila še dediščina Temistokla Vapičevskega.

Leta med 1979 in 1984 so bila spet precej aktivna leta zame. Leta 1984 sem dopolnil 80 let in si kupil električno kitaro, da bi ne pozabil Anitinih glasbenih naukov in pomnil tudi, kje so akordi doma, Klavdija pa je iz omare privlekla staro harfo, ki jo ji je zapustil ded. Ni je znala igrati, a v družbi z mojo kitaro se je to neznanje slišalo prav dobro. Ustanovila sva duo in igrala na več literarnih večerih. Najprej na lastno roko uglasbene pesmi nekaterih manj znanih pesnikov in pesnic, denimo Marauderjeve Elegije industrijsko predelanih gob, pa

Danjo Klaus, ki je pisala kratke lirične utrinke, kot nalašč za literarne večere, med tujimi klasiki pa prevode Schökkena in Tanaye Svenn, s katerimi naju je oskrbela Klavdija. Harfa je bila sicer težka, pri devetinšestdesetih jo je težko prenašala naokrog, pa je zato kupila ustno fretless harfo, ki jo je lahko dala v žep. Tudi sam nisem zmozel ogromnih ojačevalcev, zato sem kupil manjši prenosni ojačevalec, ki je bil dovolj za komorna vzdušja. A nato sva, na rednem letnem shodu bivših gledaliških umetniških vodij, dobila ponudbo za turnejo po državi in tudi snemalno ponudbo za Jugoton.

“Imata tudi svoje komade?” so naju vprašali.

“Klavdija je nekaj pisala,” sem rekel, “jaz pa uglasbil. A nisva veliko igrala!”

“Preglejta, kaj imata, pa bi naredili pol-pol: pol plošče vajinih, pol pa teh prepesnitev in uglasbitev!” so rekli.

Snemat sva šla v Jugotonov studio, kjer sva v dveh popoldnevih ploščo spravila pod kapo. Še preden je izšla, sva že igrala po vsej državi, kar je pripomoglo tudi k dobri prodaji plošče. Klasičnih uspešnic s to glasbo seveda nisva imela, tega tudi nisva pričakovala, sva se pa udeležila vseh pomembnih festivalov, pobrala seniorske nagrade in ploščo dobro unovčila. Nato sem dobil idejo.

“Imam idejo!” sem kak teden po koncu turneje sredi noči gnjavil Klavdijo.

“Kaj pa je?” me je gledala vsa krmežljava.

“Bi posnela tisti mjuzikl?”

“Kateri mjuzikl?”

“Tisti, ki sva ga napisala z Anito!” sem rekel.

Dvignila se je v postelji.

“Ti veš, da imava samo kitaro in fretless harfo?” me je vprašala in me začudeno gledala. “Vi ste, kot si pravil, tisti mjuzikl igrali z manjšim orkestrom in v zasedbi, ki je, ki je ...”

“Samo songe bi,” sem se nasmehnil. “Par tistih songov!”

“Pa jih sploh še znaš?” je vprašala. “Kolikor vem, predstava ni ...”

“Anitine note so še nekje v omari!” sem rekel. Ker sva živela v bivšem njenem, posledično mojem stanovanju, nisem ničesar zavrzel. No ja, določene stvari že, obleke in to, tudi večino fotografij, da je bilo lažje preživeti tista vmesna leta, note pa so ostale.

“Lahko to počneva jutri?” je zanimalo Klavdijo.

“Misliš danes zjutraj?”

Anitina glasbena vzgoja mi je res koristila, no ja, pa tudi tista nunska pravzaprav ni bila od muh. Pel sem rad od nekdaj in imel sem srečo, da mi tobak ni načel glasu, tudi Klavdiji ne, ki je pri sedemdesetih še vedno pokadila po škatlico na dan. Morda se tudi zato tisto jutro ni več zbudila.

Pa sem bil spet na začetku. Njena smrt je sicer spet pospešila prodajo plošče, vendar bi raje videl, da bi ostala živa.

Saj tudi *je* ostala živa! Manjši intermezzo naj bi vas osupil in v vas zbudil usmiljenje do mene. Vmes sem si že premislil, vašega usmiljenja ne potrebujem! Šala je sicer precej slaba, zanjo se Klavdiji že na vse možne načine opravičujem. Čeprav je razumela noto črnega humorja, ji zbadanje na račun boljše prodaje memoarov ni bilo preveč všeč.

“Knjigo boš precej bolje prodal, če ostanem živa!” je rekla. Prav je imela. Ko tole pišem, merim sto deseto leto, ona pa enajst let manj. Rad bi prehitel ravnatelj, ki smo ga na teh straneh že srečali – sto osemnajst je visoka številka, a če je oni drekač lahko živel tako dolgo, ni vrag, da ne bi tudi jaz. Klavdija je prenehala kaditi, ko je dopolnila devetdeset let, a je zdržala samo eno leto in spet začela. Zdravnik je rekel, naj se nikar ne odreka tistemu, kar ji očitno ustreza. Dokler lahko brez kapodastra in primeža v prvo odpoje Nessun dorma, se ne bom sekiral, in to je na najinih nastopih še vedno vrhunec večera.

Note za mjuzikl sva seveda našla, zraven pa tudi star magnetofonski trak, na katerega je takrat nek neznan angleški glasbeni agent posnel vso predstavo. Po predstavi je izginil, baje so ga nabili fantje iz predmestja in ga vrgli v obližnjo rečico, ki ga je odnesla po svetu, magnetofon in posnetek pa sta ostala. V tistih časih pri nas nihče še sanjal ni o kakem traku in predvajalniku, Anglosaksonci pa so vse to že premogli. Nisem vedel, da

je Anita ta trak nekje dobila in shranila; po začetnem uspehu predstave o njej nisva več kaj dosti govorila.

S Klavdijo nisva imela magnetofona, pa sem zato stopil k mlademu Čvipšu, ki je na radiu skrbel za tehnično opremo in ga vprašal, če se naokrog še valja kaj takega.

“Jaz imam en star magnetofon v kleti, lahko vam presnamem ta trak na cede, če vas lahko tikam!”

Pomislil sem, kako neumne so pravzaprav starostne barikade ...

“Lahko!”

Mladi Čvipš mi je že naslednji dan prinesel gradivo. Izvirnik sem shranil na varno, ploščo pa sva s Klavdijo pozorno preposlušala.

“Izvedba ni slaba!” je priznala. “To je bil torej tvoj slavni debi!”

“He he he!” sem zagodel in se nekoliko nostalgичno spomnil večera premiere. Izpitov na fakulteti. Priložnosti, ki mi jo je dala Anita ...

“Jo kdaj pogrešaš?” je zanimalo Klavdijo.

Pomislil sem, da mi Anite, odkar imam Klavdijo, pravzaprav ni treba pogrešati. Spomini nanjo pa ne bodo nikoli izginili, kot se je to zgodilo z računi iz leta 1934. Odkimal sem in se sklonil nad note, da bi iz gomile papirja izluščil songe, ki jih je bilo vredno izvajati. Tokrat pa brez beljakovin je bilo delo, ki je preživel čas, za zdaj čisto fizično, zanimivo pa bo videti, ali se še kdo spominja glasbe.

Naj vas spomnim na vsebino predstave Tokrat pa brez beljakovin: zasnoval sem zgodbo o raznašalcu mleka, ki nekega dne dobi v glavo časopis. Ugotovi, da enostavno mora plesati in peti, sicer ne bo osvojil srca Melite Meščanske, dekleta, ki je gledalo večinoma za modro krvjo. Vendar je Melita tik pred poroko z Orjaškim Benjaminom Kaj-Ti-Je-Deklica Rotirajočim, inteligentnim in izobraženim študentom, ki pije samo studenčnico. Benjamin pred Melito skriva, da je poroko obljubil še eni ženski, Tereziji, Ki Veze Gobeline, hčeri mestne Matere Vseh Obzidij, nevarne in zoprne ženske, niti juhe ne bi posrkal iz njenih rok. Ko najdejo knjigo tiskarja Glena, v kateri piše vse o Čednem Podeželanu, pevcu malih tiskanih črk, tiskarja obglavijo, Benjamin pa z vlečenjem slamice določi svojo izvoljenko. Raznašalec mleka ugotovi, da ni dobro dobiti časopisa v glavo in sklene, da bo napisal avtobiografijo. Anita je osnovno zgodbo odlično podprla z dobro namerjenimi glasbenimi temami, ki sledijo druga iz druge: udarec s časopisom, padec steklenice in tako naprej.

Pred pisanjem za to predstavo nisem kaj dosti pisal pesmi. Nekaj že, seveda, a ne sistematično. Bil sem presenečen in zadovoljen hkrati, da mi je teklo precej z lahkoto.

Danes pa mleka ni

*Danes pa mleka ni, so rekli,
danes pa mleka ni.
Pred vrati ni nobene steklenice,
a na stopnicah se poznajo madeži.*

*Danes pa mleka ni, so rekli,
danes pa mleka ni.
Sred mesta se kotijo kukavice,
a nočejo več v urah bivati.*

*Le kdo je bil pred vrati,
mar veš, dekle?
Le kdo je bil pred vrati?
Od kod zamolklo trkanje?*

*Danes pa mleka ni, so rekli,
danes pa mleka ni.
Prah se množi, na posteljah pršice
brez milosti.*

*Pred vrati ni nobene steklenice,
a na stopnicah se poznajo madeži.*

Melita

*Snubači se vrstijo pri vretenu.
Melita, ti povej,
ti je kateri od njih povšeči?
Naj vrsta gre naprej?*

*Naj ti pustijo svoja imena
in spisek imovine?
Naj tvoj izvoljenec bo iz mesa
ali iz gline?*

*Melita,
je mar resnica,
da tvoje oči se ne držijo lica,
da si drugačna kot dekleta
tvojih let?*

*Snubači hrepenijo po ljubezni.
Melita, ti povej,
je bo kateri od njih deležen ali
naj vrsta gre naprej?*

*Melita,
je mar resnica,
da tvoje oči se ne držijo lica,
da si drugačna kot dekleta
tvojih let?*

Besedila songov sem prepisoval dolgo v noč in naredil čistopis osmih songov z akordi. Zdelo se mi je, da sem naredil veliko delo, kot bi bil restavrator. Zdelo se mi je tudi, da sem takrat, pred leti, dobro opravil. Besedila so mi bila še vedno blizu. Mjuzikl je imel petnajst songov, vendar sva se s Klavdijo strinjala, da bova izvajala samo tiste, ki jih je pel moški protagonist, torej jaz. Klavdija je rekla, da bo pela harmonije, da pa ima dovolj svoje tri običajne solistične pesmi z Nessun dormo vred; da raje igra, je zatrjevala, in to z nasmeškom. Z osmimi pesmimi sva precej dopolnila repertoar.

Mati Vseh Obzidij

*Oprosti mi, o Mati Vseh Obzidij,
ker cukam za rokav te nespoštljivo!
Ljubezan me lovi, a me ne vidi,
ni slišala za kooperativo.*

*In nad obzidjem se dani,
in nad obzidjem se dani.
Prihajajo sorodniki
in svatje brez žena.*

*In nad obzidjem se dani,
in nad obzidjem se dani.
Kdaj si, o Mati Vseh Obzidij,
tod mimo zadnjič s kom pod roko šla?*

Oprosti mi, o Mati Vseh Obzidij,
ker nagovarjam te brez dovoljenja!
Ljubezen me lovi, a me ne vidi,
kdor slep je, naj sploh s petjem ne začinja!

Steklenica pade

*Steklenica pade,
zadnja bo nocoj.
Nad lučjo predmestja
velih pijancev roj.*

*Kdor bi rad počival,
naj poplača dolg!
Zmanjkalo je vina
in tudi svežih psov.*

*Steklenica pade,
nagne se nebo.
Ta beži pred jutrom,
oni pred nočjo.*

*Steklenica pade,
tla jo zadrže.
Kdor bi koščke zbiral,
naj takoj pove!*

Med prepisovanjem sem bil skoraj prepričan, da sem ta besedila pel vse večne čase; takoj sem se vsega spomnil, vseh besed, naglasov, kako sem svojčas interpretiral. Glas osemdesetletnika ima sicer svoje značilnosti, nekaj pesmi sem moral znižati za pol tona ali celo za celega, včasih tudi za poldrugi ton, a to me ni skrbelo; če je bilo pod štirimi toni razlike, ni bilo razloga za preplah. S Klavdijo sva si vzela teden dni za vaje in izpilila teh osem pesmi, pa namignila lokalnim medijem, da bova songe predstavila v gledališču čez štirinajst dni. VRNITEV PREDSTAVE TOKRAT PA BREZ BELJAKOVIN – MALCE DRUGAČE! je pisalo v časopisu.

Prišli so tudi z Jugotona in naju posneli v živo, potem pa rekli, da bi naredili tudi studijsko različico, žive posnetke bodo pa prihranili za kake promocijske dejavnosti.

Terezija, Ki Veze Gobeline

Vse bolj se niža mesto, z njim pa dan.

Morda bo kdo za viteza izbran.

Morda bo kdo dobil nov, svetel šlem.

Morda bo kdo ob glavo, kaj pa vem!

Ko pade noč, čez mesto zadoni

odmev, ki ne prihaja od ljudi.

*Terezija, spet sanjaš preglasno?
Čemu se to dogaja? In kako?*

*Kot kolos, ki raztreščil bi ves svet,
gigantski Jezus minus Nazaret,*

*kot stara zgodba, ki jo ded pove,
čeprav zato bo ostal brez babice,*

*kot sto vojščakov, ki ne znajo brat,
tako odmeva v mestu vsakokrat.*

*Terezija, spet sanjaš preglasno?
Čemu se to dogaja? In kako?*

*Raje se zbudi, dober vzrok imaš.
In vezi, vezi – to je vse, kar znaš!*

Pomlad brez suknjiča

*Pomlad brez suknjiča, obleci se!
Ne moreš vendar taka pred meščane!
Pomlad brez suknjiča, obleci se!
Ko pride mraz, ostala boš brez hrane!*

*Ko pride mraz, boš stokala in pela
balade avtorjev, ki nimajo časti!
Si tudi ti želiš tako končati?
Osamljena do konca svojih dni?*

*Pomlad brez suknjiča, obleci se!
Veter prav kmalu krošnje bo oskrunil!
Kdor v njih se skriva, bo slabo končal!
Iz predala vzel bo sol, čez ramo pljunil ...*

*A mestni tlak
izkušnje ima ...
Nikar se mu ne smej,
pomlad brez suknjiča!*

*Ko pride mraz, boš stokala in pela
balade avtorjev, ki nimajo časti!
Si tudi ti želiš tako končati?
Osamljena do konca svojih dni?*

Pri Jugotonu so rekli: ne bo osem pesmi premalo? Če je bilo petnajst songov, čemu ne posnameta vseh? A songi niso bili ravno radijske dolžine ... Tokrat so nama pri založbi dobili bobnarja in basista, rekli so: poskusita malce posodobiti zvok! Ampak odgovoril sem: vse to razumem, a naravnost predstave in pesmi je nekako meščansko srednjeveška, vsaj s pridihom tega obdobja, ni nujno, da res. Nasmehnilo so se in rekli: čemu pa ne povesta? In so v studio pripeljali sloviti Nadvse komorni srednjeveški kvartet – kar vrglo naju je! V kvartetu so igrali štirje potomci nekdanjih vitezov in tedanjih vidnih osebnosti; pravili so, da je v njem violiniral Ostrovharjev praprapra ... ne vem, do kam to gre. Veliki makedonski lutnjak Askon Nadeplevski je prišel za producenta.

Askona sem poznal že od prej, že čisto mlad je delal v teatru v Skopju, jaz pa sem precej hodil tja – imeli smo simpozije, srečanja, tudi predstave smo hodili gledat. Makedonsko gledališče je, v taki ali drugačni obliki večkrat gostovalo pri nas, celo prespalo. Askon ni bil več rosno mlad, tudi igral ni več, je pa še imel uho. Medtem ko sva s Klavdijo prvo ploščo posnela v dveh popoldnevih, smo teh osem songov mleli štirinajst dni. Klavdija je odgovorne vprašala, čemu za vruga ne izdajo tistih posnetkov v živo! Tablete proti visokemu pritisku si je vsak dan sproti prinesla v studio in še dobro, da je bila to edina težava, ki jo je pestila. Jaz sem imel nizek pritisk in če seštejemo oba, s Klavdijo pravzaprav pritiska sploh nisva imela.

“Igraš vse pesmi na klasično kitaro?” je zanimalo Askona. Povedal sem mu, da sem si jo dobil prav zaradi avtentičnosti, sicer pa imam jaguarja, ker so mi všeč vsi tisti gumbki in stikala. Askon se je nasmehnil in rekel: “Jebeš avtentičnost, bi poskusili tole malce navit?” In sem odgovoril: “In to mi rečeš prav ti, ki niti mikrofona nisi hotel imeti pri lutnji, če se prav spomnim!” Askon se ni pustil. “Ha,” je rekel, “mladost je čudna reč! Tik pred upokojitvijo sem odkril Queensryche, si slišal zanje?”

“Ne,” sem priznal.

“Dve pikici imajo na ipsilonu!” je povedal Askon. “Pred letom in pol sem šel v penzijo, dovolj sem imel gledališča, veš. Tudi igral nisem več, artritis imam, štiri obroke dnevno zahteva. Pa pride na obisk en kolega iz

Anglije, oni Agnus Jepplivy, se ga spominjaš, ki je delal z Bolšojem?”

“Agnus? Ni že leta 1978 umrl med kockanjem?”

“Govorilo se je, ampak je med igranjem vedno nosil neprebojni jopič, da bi ga pred cesarjem ne bilo sram! No, kraljica ga je leta 1977 povzdignila v ... saj veš ...”

“Ja, tega se spominjam!”

“No, ko je šel jest po tisti inavguraciji, je spoznal Black Sabbath!”

“Askon, zadnja leta nisem kaj dosti poslušal radia!”

“Lej, ne bom ti težil, če nočeš, ampak vsaj na hitro bi ti rad povedal: prek Sabbathov je potem nekako prišel do zvez na mladi progresivni sceni ...”

“Ja?”

“No, in ko je prišel na obisk, mi je prinesel EP! Tisto reč s štirimi komadi, kot mala plošča, samo dva komada več, saj imaš nekaj teh zadev doma, sam si rekel, da so ti pošiljali plošče iz San Rema!”

“Ja ja, že vem!”

“No, to je od teh mulcev s pikicami na ipsilonu! Sem ti presnel na kaseto, poslušaj, pa povej, kako se ti zdi!”

“Jaaaa?”

“Daj sem, bo tonc tole zavrtel!”

Že ideja bobnarja in basista, ki jo je udejanila založba, se nama je s Klavdijo zdela čudna, ko pa sem slišal posnetek iz Askonovih rok, sem pomislil, da se mu je zmešalo. Saj v srednjem veku še elektrike niso imeli!

“Saj ne gre za srednji vek ali kjerkoli se že tole dogaja!” je vztrajal Askon. “Gre za to, da naredita nepričakovano – vsi bojo pričakovali lutnje in piščali in harfe in podobne staromodne reči ...”

In to slišim iz ust nekoga, ki je lutnji posvetil večino svojega prostega časa ... in denarja!

“Imaš tudi ti nizek pritisk?” sem ga vprašal.

“Imam jebeni pritisk, ampak ni v tem ključ!” se je smejal Askon. “Prespita tole, prav?”

Na koncu smo ubrali srednjo pot. Kitare smo navili, a obdržali tudi klasičen pristop. Pri Jugotonu so mi našli stratocastra, da sem igral nanj, ker jaguarja nisem vzel s seboj. Moram pa reči, da sem se kar ogrel za glasbo na Askonovi kaseti. Poslušal sem jo skoraj vsak dan. Vedel sem, da pri dvainosemdesetih ne morem rohniti kot pevec na posnetku, a nekaj tega rohnenja mi je bilo po svoje blizu ... Če ne bi bil vsaj malce privržen distorziji, tudi jaguarja ne bi kupil. Iskal sem nekaj novega, priznam. Nemiren sem bil. Klavdija je to opazila in jo je precej zabavalo. Na koncu sva bila zadovoljna s posnetki. Bobnar in basist sta ostala, jaz sem igral power akorde in pel s svojim običajnim glasom. Klavdija je igrala fretless harfo, ki so jo speljali prek nekakšnih efektov, da je dobila zvok prehlajenega bendža. Vse skupaj je bilo precej smešno. A je užgalo. Postala sva del alternativnih krogov. No ja, to sva bila že prej s svojim trubadurskim pristopom, a zdaj so se za naju začeli zanimati tudi tisti,

ki se jim je akustika zdela premehkna in preživeta. Kaj sta to za ena starca, ki nažigata strat? Od kod sta se vzela?

Pa sva spet šla po deželi ... Gor in dol ... Spraševali so naju, če sva kaj utrujena. Ja, sem rekel, po enajsti zvečer. Najboljši intervju je bil za beograjsko Politiko, kjer so se znatno poglobili v obe plošči. Naredili so ločen pogovor z menoj in Klavdijo, nakar še z obema vkup in to so potem objavili v enem kosu. Na poti sva bila skoraj celo leto, nato pa so se začele kazati razpoke v državnem ustroju. Leto 1987 je bilo verjetno prelomno za marsikoga, za naju pa tudi. Po uspešno končani turneji sem šel naravnost v teater. Dali so mi vlogo Pastorja v Trikrat krščenih baletkah; komedija Dina Van Emerika je požela velik uspeh v Skandinaviji in Nemčiji že v sedemdesetih letih. S prevodom nas je oskrbel Bogo Kvolk, odličan prevajalec, ki je z gledališčem delal že nekaj časa, zagotovo že deset let. Skoz moje programske roke je takisto šlo precej dobrih prevajalcev in prevajalk, ki smo jim tudi plačali. Slej ali prej. Kvolk pa je bil eden najboljših mlajših. No ja, mlajših od mene. Jadral je že v srednja leta, mislim da jih je štel petinpetdeset.

Zgodba z Anitinim mjuziklom je nekako, vsaj zdelo se je, z omenjenimi nastopi zaključila svoj krog. Bil sem zadovoljen, da smo obudili vsaj del te zgodbe, v gledališču pa so začeli premišljevat, če bi celotno predstavo spet dali v program. To se je tudi res zgodilo, na spored je prišla spet leta 1988 in ostala tri sezone.

Mestno obzidje

*Pa se je dalo preživeti ...
Sesti na tla. Kamenje tretji.
Vrata ojačati z zapahi.
Jesti vsak dan. Kuge ne imeti.*

*Znotraj pa ... vedno ista zgodba.
Če vojn ni in epidemij,
je pa vladar, ki rad dekleta
pripelje k sebi sred noči.*

*Znotraj pa ... vedno ista zgodba.
Povsod je vedno treba peš.
Obredeš vse koticke mesta,
še preden skleneš krog, umreš.*

*Pa se je dalo preživeti ...
V obzidju lino, dve pustiti.
Za pasom tok s smodnikom imeti ...
Poljubiti. Kugo dobiti.*

*Znotraj pa ... vedno ista zgodba.
Nekaj vrstic, krik ali dva.
Novorojence valjaš v prahu.
Glej, da do teme boš doma!*

*Znotraj pa ... vedno ista zgodba.
Če vojn ni in epidemij,
je pa vladar, ki rad dekleta
k sebi pripelje sred noči.*

*Znotraj pa ... vedno ista zgodba.
Povsod je vedno treba peš.
Obredeš vse koticke mesta,
še preden skleneš krog, umreš.*

Ljubez

*Visijo, visijo telesca.
Nekdo jih z višine kropi.
Visijo, visijo telesca
in škripajo sredi noči.*

*Gnijoči obeski sred trga.
Meščanom in drugim v uvid.
Visijo, visijo telesca,
do konca še nočejo zgnit.*

*Če oblast ne ukaže pokopa,
jim ptiči obist pojedjo.
Visijo, visijo telesca,
a ne bi jim treba bilo!*

*Lahko bi izprósila milost,
klečala in vila roke.
Lahko bi jim v častnem dvoboju
kak vitez iztrgal srce.*

*A niso imela te sreče.
Jim rabelj zategnil je vrat.
In mlada dekleta in žene
ječe in ne morejo spat.*

*Visijo, visijo telesca.
Nekdo jih z višine kropi.
Visijo, visijo telesca
in škripajo sredi noči.*

S Klavdijo sva se dogovorila, da bova za moj stoti rojstni dan posvojila otroka. Kot sem že povedal, svojih nisva imela, zaradi česar se nisva preveč žrla, a nekakšna tiha želja je vendarle lebdela v zraku. Ko sva za moj stoti rojstni dan res posvojila osemintridesetletnika z dobro službo v državni upravi, sva z njim vred dobila še tri vnuke. Njegova družina proti posvojitvi ni imela nič, še ena dediščina več, so dejali. Tako sem dobil tudi potomce; najin pridobljeni sin je k priimku primaknil Skapin, dogovorili pa smo se, da lahko deduje po vseh straneh, ničesar se ni izključevalo. Takrat sem tudi sestavil novo oporoko, kjer je po meni seveda vse dedovala Klavdija, po njej pa novi Skapinov malček. Klavdija je seveda vse dedovala že prej, v prvi različici,

zdaj smo pristavili samo še sina. Zmenili smo se, da bomo vse praznike praznovali skupaj in vred – celotna njegova dosedanja družina plus midva, kot novi pritiklini. Dopust, to pa sva prepustila lastnim presojam, naj gre vsak, kamor hoče.

Nekateri mlajši kolegi so mi rekli: Skapin, zdaj pa lahko pogineš, to je zdaj to, imel si več kot odlično življenje! Crknite kar sami, sem jim odgovarjal, jaz bom pa še podaljševal. S Klavdijo nisva imela hujših težav, oba sva še vozila in lahko sva poskrbela zase. Morda sem stopal malce počasneje, pa ne zato, ker bi me dušilo, pač pa zato, ker mi mestni tlakovci niso bili všeč in sem jih lahko bolj pozorno gledal, pa se priduševal nad njimi. Občasno me je rahlo zbadalo v hrbtenici, tudi kdaj pa kdaj v vratu, ampak to se dogaja tudi mlajšim. Najin sin, Mito mu je bilo ime, je imel že pri osemintridesetih hudo skoliozo. Vsi imamo skoliozo, je govoril in se tega tudi držal.

Vmes sva s Klavdijo posnela še tri plošče za Jugoton. Med letoma 1986 in 1990 sva precej nastopala in bila skoraj ves čas na poti; če pa sem že bil doma, sem bil v gledališču. Ko je država odmrta, se je reorganiziral tudi Jugoton, se preimenoval in tako naprej, pa smo se dobili in se pogovorili, kako in kaj. Nasmehnila sva se in rekla, da bo pet plošč čisto dovolj in da bova zdaj morda malo več počivala. Rekli so: prav, a povejta, če vaju bo morda spet kaj prijelo. Nato so izdali izbor z že objavljenih plošč, vmes pa se je žal zgodila vojna. Ko se je končala,

se nekaj časa ni nihče oglasil, nakar so znova izdali tisti izbor, tokrat na cedejevski plošči. Midva sva sicer ves čas nastopala, tudi v Italiji in Avstriji, snemala pa nisva. Uglasbila sva cel kup zares starih pesnikov in pesnic, od antike naprej, svoje pesmi pa sva dodajala zgolj za ščepec. Potem naju je na glasbenem večeru v prestolnici kolega posnel in rekel, da mi posnetke podari za devetdeseti rojstni dan. Izšli so čez leto dni pri največji državni založbi, a se razen nekaj intervjujev ni kaj dosti zgodilo. Tako nekako je najino glasbeno delovanje bolj ali manj izzvenelo, samo po sebi. Še vedno občasno nastopiva, ne bom trdil, da ne, a nekako nisva več vpeta v kolesja biznisa; sploh pa nama ni več do dolgih turnej, tu se morda najbolj poznajo leta. Ne da se nama voziti 600, 700 kilometrov, raje sediva doma in kaj bereva, se sprehodiva po mestu, pojeva ohridsko rezino, če pa je vabilo dovolj vablljivo, seveda greva. Ponudb, kot so včasih bile, ni več, denimo trideset koncertov v petindvajsetih dneh. Saj tudi ne bi šla!

Leta 1995 je v gledališče, že upokojen, prišel Tone Artó, omenjal sem ga že na začetku, ded tedaj novega direktorja; ta je šel in prišel in spet šel in spet prišel, vmes pa se je zamenjalo precej ljudi. Zdaj še vedno je, kar nekakšna stalnica je postal in vsak mesec me povabi na kavo. Včasih grem, včasih ne. Vsako leto mi ponudi vlogo, ponavadi sprejemem, ded Artó pa je pogolten na denar in odrske luči in tudi pobere, kar se da. Gledališča so v devetdesetih in pozneje kot nora pomlajevala

igralske ekipe, zdaj pa spet iščejo nas starce, ki zakašljamo in s tem marsikaj uredimo. Artó ni slab, ne morem reči, tudi v času aktivne delovne dobe je bil odličen avtoprevoznik s tremi lastnimi kamioni, a nekaj ga je ves čas vleklo v teater. Težil je že Zodiakom, davno je že tega, a smo ga malce držali nazaj, sicer bi prevzel komando. Ko sva s Klavdijo začela aktivno glasbeno nastopati, sem delo pri Zodiakih opustil, ko pa sva malce ustavila konje, so oni prenehali z delom. Po več desetletjih aktivnosti so ugotovili, da deset članov že petindvajset let ni plačalo članarine. To jih je tako potrló, da so povezali culo. Tudi to je treba znati, sem pomislil takrat in na Zodiake ohranil lep spomin.

Z vajami za Apolona začnemo te dni ... rokopis bom oddal še pravočasno. Klavdija sedi tamle na kavču in igra zračni klavir, jutri imava nastop. Zdaj ima še dve rezervni ustni fretless harfi, da ni bojazni glede deficita. Jaz bom pred spanjem še pripalil ojačevalec, spodobi se in pravično je. Naj se hrup širi po mestu!

STARI SKAPIN IN NJEGOVA PRAVICA

Robert Vors

Anton Skapin v popisovanju svojih spominov ni gostobeseden človek, to ugotovimo takoj, ko ošinemo debelino knjižice, ki je pred nami. Ne razgovarja se na dolgo in široko, ne vrta v svoj spomin; pove nam samo osnovne stvari, pa še od tistega kaj pogrešimo. Ne ravno hvaležen avtozapisovalec, bržčas tudi za biografa ne bi bil ravno lahka riba.

Življenje pa je imel zanimivo, ni kaj, to ugotovimo že iz teh fragmentov, ki nam jih posreduje. Njegova zgodba je pravzaprav naša "American dream" – iz nič do igralca v mestnem gledališču in celo umetniškega vodje. In ko se mu delovna doba izteče, ga čaka druga kariera na glasbenem področju. Vmes celo absolvira dva študija. Ni slabo za fanta, ki od staršev ni imel pravzaprav nič – nista zgodaj umrla, a tudi prisotna nista bila, avtoritete pa ga tudi ne marajo, saj piše grešne igre in zato leti iz gimnazije in internata. Špekulirajmo: lahko bi že rosno mlad taval po ulicah tedanjega mesta v času pred prvo vojno in med obema vojnama. Lahko bi postal tatič, prestopnik, končal v zaporu ali kakšni poboljševalni ustanovi. A med prvo svetovno vojno gre, še negoden, služiti vojaški rok, potem pa se spet postavi na noge – očara mlado vdovo, s katero se poroči in si zagotovi eksistenco. Čeravno med njima vladata, vsaj tako se zdi, ljubezen in občutek pripadnosti, zakonca drug drugega varata, ne da bi si to kdaj priznala,

in Skapin ima spet "srečo": preživi ženo. Preživi tudi drugo svetovno vojno, tako da uprizori neke vrste "zimsko spanje"; temu seveda ne gre čisto zares verjeti, a Skapin očitno noče govoriti, kaj je počel med vojno. Po vojni pa spet kariera, druga žena, s katero ostane in v tem zakonu očitno nima ž želje in volje, da bi bil z drugimi ženskami; morda zaradi izgube prve žene in občutka krivde, morda nam pač ne zaupa, da ga je tudi v drugem zakonu zanašalo. Doživi visoko starost in spominjanja konča tam, kjer jih je začel: pri vajah za novo vlogo v gledališču, kjer je še vedno aktiven.

Ker je protagonist tako redkobeseden, je knjiga pred nami lahko res zgolj kratkoprozna, kot pričevanje, ki ti ga gospod pripoveduje ob kavi, na hitro, v enem "sittingu". Kot taka je neposreden podaljšek Krajnceve zgodbe Requiem za gospo Goršičevo iz leta 2009, tudi tam gre za pripoved starejšega človeka, ki živi v predmestju (slutimo, da gre za isto mesto) in izgubi ženo. Tudi on se postavi na noge in doživi visoko starost. Okvir je torej isti, Krajnc se je odločil, da bo Goršičevo zgodbo ponovil iz drugih ust in drugih izkušenj. Knjigi torej sobivata, sta dve plati istega lica; seveda ne gre za avtoplagiat, pač pa za pretuhtavanje obrazca, ki se ga je Krajnc na nek način, spet nekolikanj drugačen, lotil tudi v kratkem romanu Mož, ki se je pogovarjal s plišem (2011). Skapinove zvižaje bi torej lahko nakazovale vsaj obris nekakšne trilogije, čeravno se Mož vendarle razlikuje od dveh omenjenih knjig vsaj po tem, da je protagonist/pripovedovalec mlajši in da se v prvi

osebi pojavi zgolj v uvodnih fragmentih k poglavjem. Pa vendar se ne moremo znebiti občutka, da gre za vsaj bežno podobnost.

Ugotovimo torej, da bo v pričujočem primeru o romanu težko govoriti in tudi avtor sam tekst opredeli kot povest. Druga ugotovitev je ponavljajoča se fascinacija s starejšimi možmi, ki pripovedujejo o svojem življenju, najsi bodo izmišljeni ali ne. Tretja ugotovitev pa je, da je pravzaprav brezplodno tuhtati o raznih aspektih: zgodbo (ali povest) enostavno preberite in če vam bo všeč, jo preberite še enkrat. To je vse, kar lahko svetujem priložnostnemu bralcu. Ker zraven sodi tudi glasba, poiščite še songe, ki jih Skapin omenja v besedilu. Sam jih še nisem slišal, so pa ponavadi dokaj redni sopotniki Krajnčevih proznih del, ki ponavadi k besedilu, kakršno koli že je, dodajo dimenzijo interdisciplinarnosti; ta včasih odkrije dodatne plasti besedila, včasih pa je zgolj dobrodošel dodatek k branju. V obeh primerih ne škodi.

Dobrodošli torej v Skapinov svet – bogat je, a to bogastvo je, bržčas namerno, zgolj nakazano. Bralec naj si ga sam doriše. Krajnc ni nikoli pisal zares obsežnih tekstov, ker naj ne bi maral pregostobesednih opisov in vlečenja prizorov. Izjavil je tudi, da sam ni pristaš debelih knjig. Njegov slog pisanja je torej zgoščen in jedrnat, bralec pa s tem dobi možnost, da marsikaj doda sam, da na nek način tudi dosoustvari svet, o katerem bere. Kar pa seveda zahteva nekoliko bolj zavzetega bralca.

Avtor izreka zahvalo Alexu Bassu za fretless harfo, glasbi Elvisa Costella, ki sicer ne ve za vse to, založbi Slušaj najglasnije!, skodelici čaja, ki je ni napisal Cankar, in zlasti soprogi, ki je to skodelico čaja med pisanjem vedno znova prinašala na mizo.

Ljubljana, jesen 2015

Matej Krajnc
SKAPINOVE ZVIJAČE
povest

samozaložba SZ ČELJUST
Ljubljana, 2015
Spremna beseda: Robert Vors
Uredila: Lenka Krajnc
Ovitek: Zigman Frod
Foto: L. K.
Naklada: 150 izvodov
Prvi natis

MATEJ KRAJNC (Maribor, 1975): osnovno šolo in gimnazijo je končal v Celju. Leta 1982 je pričel z objavljanjem v osnovnošolskem glasilu Rosne kapljice in leta 1988 izdal prvo pesniško zbirko *Moja pesem je moje življenje*. Avtor okrog devetdesetih knjižno objavljenih avtorskih in (so)prevajalskih knjižnih del poezije in proze ter skoraj osemdesetih avtorskih glasbenih albumov (solističnih in z zasedbami). Svoje pesmi uglasbuje v kantavtorski in rockersko-eksperimentalni maniri. Danes živi in ustvarja med Ljubljano in Celjem.

www.matejkrajnc.com